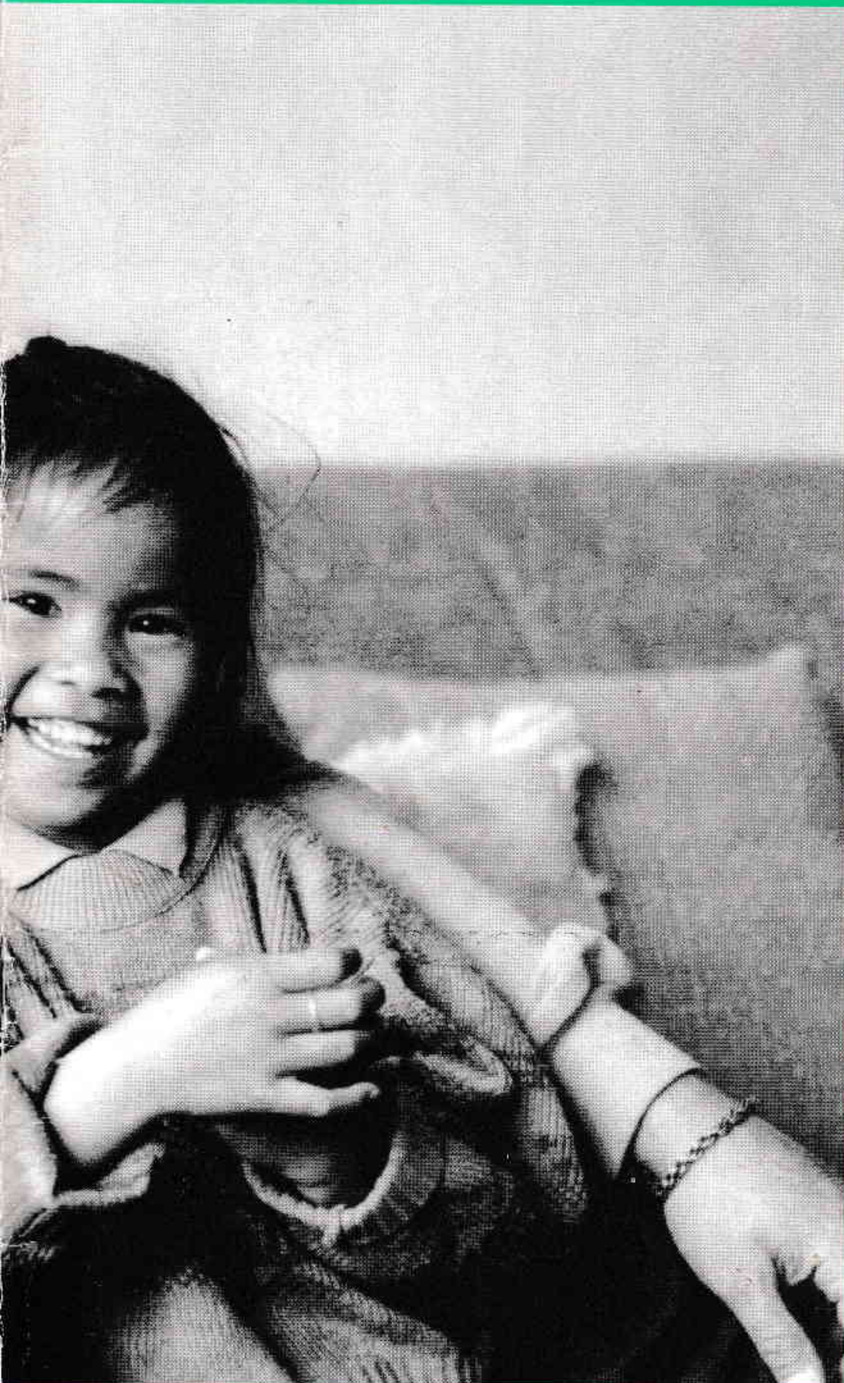
IN SLAG

MENSEN UIT TWENTE AAN HET WOORD

jaargang 13 - nummer 3

november 1992

losse nummers ƒ 6.00

Onbegrepen en zonder land

Je waardig maken naar buiten

Onze generatie is een combinatie van het Molukse en het Nederlandse

Wel teruggaan - niet teruggaan

Ik zal nooit teruggaan naar een Nederlandse wijk

Ik ben trots op de Molukse gemeenschap

Molukkers

COLOFON

Bestuur
Gert van de Bunt, Huib de Jong, Ineke Nijhuis.

Redactie
Willem Algra, Hans Beekman, Hermien Bosman, Eric Corsius, Wim van Dijk, Gerard Eskes, Ben Geerdink, Harmen Govaert, Anton Hurkens, Margje Meijnen, Geert Pen, Herma Schoenmaker, Margot Veldhuizen, Leo Weersink, Julie Wilbers.

Fotoredactie
Steven Bosman, Gerard Hassing, Anton Hurkens, Jan Schoenmaker

Foto's
Otto Tatipikalawan, Boven-Smilde; Velp; Moluks Platform, Almelo; Stichting Leerplan Ontwikkeling, Enschede; Twentsche Courant

Inslag is een onafhankelijk geïllustreerd tijdschrift waarin mensen vrijuit kunnen praten over allerlei zaken van maatschappelijk belang

Met dank aan:
A.Th. de Vries, Velp

Typewerk
Ans en Wilfried de Klerk

Basisontwerp
Jet Kruger,Jo Molenaar

Druk
Uitgeverij/Drukkerij Van de Berg, Enschede

Secretariaat Inslag
Gerrie Beunk, Gerard Steerneman
p/a Anninksweg 106
7552 DX Hengelo
telefoon 074-424647

Bestellingen
Een abonnement voor 1992 kost ƒ22,50 (vier nummers). Er zijn nog reeds verschenen nummers verkrijgbaar. Daarvoor kunt U zich wenden tot het secretariaat

Daar kwamen ze aan, ongeveer zeventig Molukse gezinnen, zo van de boten ss. Asturias of het ms. Goya. In een land dat hen totaal onbekend was, met een taal die ze amper spraken en verstonden, in een klimaat dat zo koud was. Hoe is het de Molukkers in Twente vergaan? Hebben ze zich kunnen handhaven in een cultuur, die niet de hunne is?

INHOUD

Onbegrepen en zonder land

De ongeveer 40.000 Molukkers in ons land vormen niet zo maar één van de etnische minderheidsgroepen binnen onze grenzen. De benamingen "Ambonezen", "Zuid-Molukkers" en "Molukkers" worden vaak door elkaar gebruikt, zonder dat men precies weet wat daaronder moet worden verstaan. Het is ook verwarrend. Om te proberen dat uit te leggen, moeten we terug naar de tijd dat Indonesië nog Nederlands-Indië heette.

PROCUREUR-GENERAAL
fgd. DIRECTEUR VAN POLITIE

ARNHEM, 13 Juni 1951.
Bovenbeekstraat 21

La. A. No. 283/1951.

betreffende: Ambonezen.

GEMEENTE WIERDEN
INGEKOMEN
14 JUN 1951
No. 2458

Ik heb de eer UEdelAchtbare te berichten, dat op 15 Juni 1951 met het m.s. "Goya" wederom een aantal ambonezen met hun gezinsleden te Hoek van Holland zullen aankomen.

Het schip vaart door naar Rotterdam, alwaar op 15 en 16 Juni 1951 wordt gedebarkeerd. Nadat de ambonezen en hun gezinsleden naar het demobilisatiecentrum te Amersfoort zijn overgebracht, worden hiervan op 16 Juni 1951, 15 gezinnen vervoerd naar het woonoord "Vossenbosch" in Uw gemeente.

De regeling vermeld in mijn schrijven dd. 4 Juni 1951, La. A. No. 283/1951 heeft op deze aangelegenheid betrekking.

De Procureur-Generaal
fgd. Directeur van Politie,

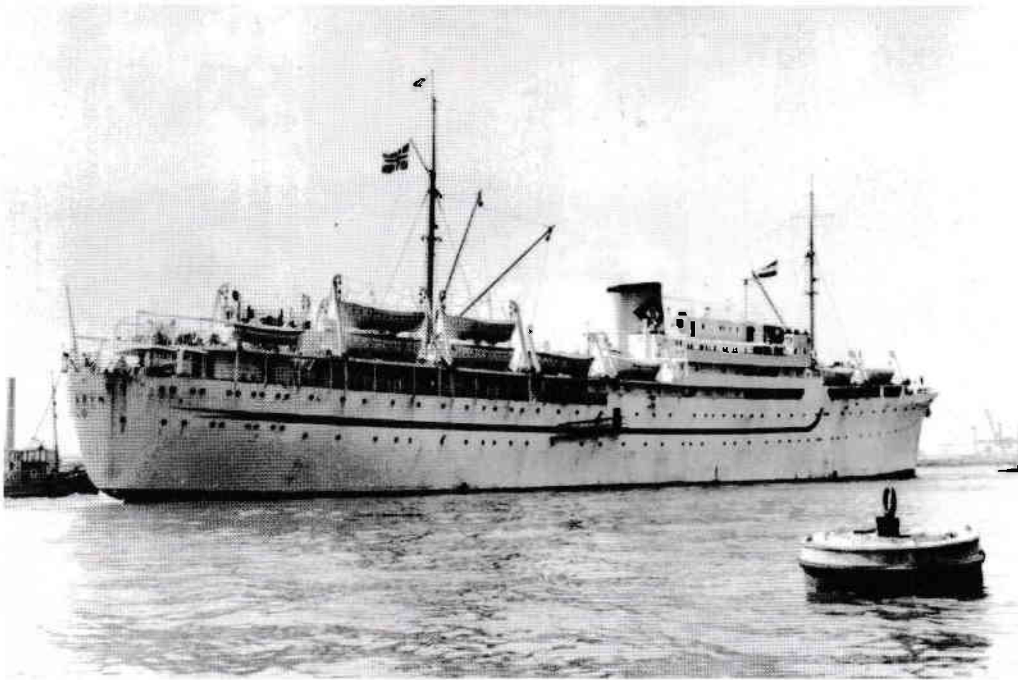
De Heer Burgemeester
te
WIERDEN.

Bestuursindeling

Nederlands-Indië was bij de laatste bestuursindeling, voordat het Indonesië werd, verdeeld in acht provincies, waarvan vijf op Java en drie in de zogenaamde buitengewesten. Die drie provincies in de buitengewesten waren Sumatra, Borneo en de Groote Oost. De provincie Groote Oost was weer ingedeeld in vijf residenties en één van die residenties bestond uit de Molukken met Ambon als hoofdstad. De residentie Molukken bestond uit een groot aantal eilanden, waar onder Nieuw-Guinea, en was weer onderverdeeld in vijf afdelingen. Elk met een assistent-resident aan het hoofd van het bestuur. Deze afdelingen waren op hun beurt weer onderverdeeld in onderafdelingen. Dit moest de Nederlandse regering op zo'n manier doen om het overzichtelijk te maken, aangezien er zoveel eilanden waren en de zee een grote barrière vormde. Door deze indelingen kon men bepaalde godsdienstige groeperingen of bepaalde bevolkingsgroepen bij elkaar houden, zodat men ze niet hoefde te scheiden en ze op zo'n manier hun eigen cultuur konden behouden.

Ambonezen, Zuid-Molukkers en Molukkers

Een Ambonees komt oorspronkelijk van de afdeling Amboina, welke bestond uit de eilanden Ambon, Saparua, Haruku en Nusa Laut. Deze eilanden vormden de kern van de bevolking. Verder behoorden tot deze afdeling de eilanden Ceram, Boeroe, Banda en nog wat kleinere.
Een Zuid-Molukker is iemand die afkomstig kan zijn van de Ambon-eilanden, maar hij kan net zo goed van de andere eilanden, die niet bij de afdeling Amboina horen, komen.
Een Molukker daarentegen is afkomstig van een van de eilanden van de vroegere residentie Molukken. Een ruimer begrip dus.

Cultuur

Ondanks de opmars van het Christendom, de Islam en de verwereldlijking is het oude traditionele geloof nog steeds sterk aanwezig en van groot belang. Vele aspecten van het leven worden bepaald door de adat, de door traditie geheiligde gewoonten en gebruiken, die door de voorouders zijn overgeleverd. Er is vooral ontzag voor de voorouderlijke zielen. Sommige plaatsen en objecten zijn omgeven met een aura van magische kracht. Resten van oude adat-rituelen ziet men nog steeds bij traditionele huwelijken en begrafenissen.

Een gecompliceerd netwerk van broederschap tussen dorpen, pela genaamd, is een van de opvallendste kenmerken van de Molukse adat. De verbondenheid tussen twee dorpen is meestal diep geworteld in het verleden.

De pela verenigt soms ver van elkaar verwijderde dorpen in West-Ceram, Ambon, Haruku, Saparua en Nusa Laut. De oorsprong van deze relaties ligt waarschijnlijk in de tijd dat door bijvoorbeeld oorlogen en bezetting schuilplaatsen en wederzijdse hulp letterlijk van levensbelang waren.

Huwelijken tussen bewoners van door pela verbonden dorpen werden als incestueus beschouwd en waren daarom verboden. Inteelt werd hierdoor ook voorkomen. Dit staat eigenlijk onterecht in de verleden tijd, want onder de Molukkers in Nederland geldt deze regel nog steeds. Aan de achternamen herkennen ze hun pela.

Geen tussenstation, maar dood spoor

In 1975 en 1977 werden treinen gekaapt door Molukse jongeren. De voornaamste eis was, dat Nederland en Indonesië de onafhankelijke RMS, de Republiek Maluku Selatan (de republiek der Zuid Molukken), zouden erkennen. De twee gijzelingen, waarbij een tiental slachtoffers viel, trokken over de hele wereld de aandacht. Waarom, zo vroeg men zich af, waren de Molukkers destijds van hun tropisch eilandenrijk naar Nederland overgebracht en hoe kon het, zo lang nadat de Molukkers naar Nederland waren gekomen, tot dergelijke heftige incidenten komen?

In 1830 werd, om het gezag in de kolonie te handhaven, het K.N.I.L. (Koninklijk Nederlands Indisch Leger) opgericht dat voornamelijk uit inlandse soldaten bestond, waaronder een groot aantal Molukkers.

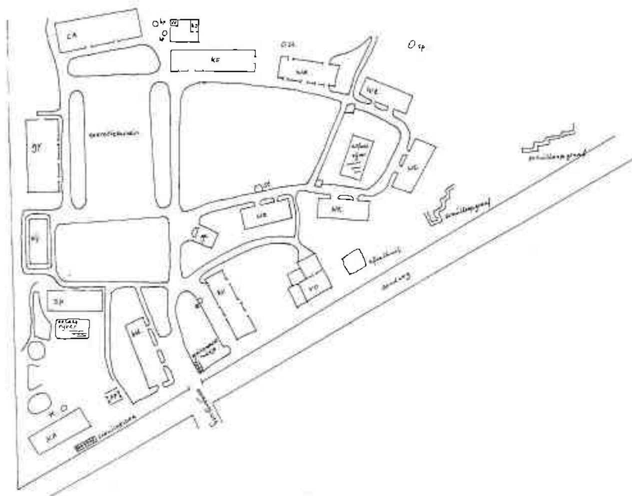
Aan het begin van de twintigste eeuw groeide onder een groep vooraanstaande Indonesiërs, gesteund door enkele hervormingsgezinde Nederlanders, het idee dat het land van de vreemde overheersing moest worden verlost. De ontwikkeling van de nationalistische anti-koloniale beweging kwam in een stroomversnelling door de Japanse bezetting van Nederlands-Indië.

Kort na de Japanse capitulatie proclameerde Sukarno de republiek Indonesia. Nederland drong tijdens de onderhandelingen over onafhankelijkheid aan om deelstaten te maken. Dit om de macht van Sukarno te beperken. De belangrijkste deelstaten van deze Verenigde Staten van Indonesië werden de Republiek Indonesia (Sukarno's macht bleef dus beperkt tot de eilanden Java en Sumatra), de Negara Indonesia Tengah (Centraal-Indonesië) en de Negara Indonesia Timoer (Oost-Indonesië) waar de Molukse eilanden onder vielen.

De Molukse eilanden hadden zich echter voorwaardelijk aangesloten. Toen Sukarno zeer kort na de soevereiniteitsoverdracht in december 1949 een eind maakte aan deze federale opzet en overging tot een militaire bezetting van de oostelijke eilanden, kwamen de Molukkers in verzet. Zij hadden zich toch voorwaardelijke aangesloten bij de republiek Oost-Indonesië? Helaas wilde het toenmalige hoofd van de deelstaat Sukawati niets van afscheiding weten, terwijl zijn adviseurs Soumokil, Manuhutu en Manusama daar wel voor voelden. Zo werd op 25 april 1950 op Ambon de RMS, de Republiek Maluku Selatan, uitgeroepen.

De wettigheid van de RMS is door belangrijke Nederlandse rechterlijke en internationale instanties erkend.

De Molukkers zouden spoedig merken dat deze "wettigheid" anders zou uitpakken. De Nederlandse militaire autoriteiten hielden zich neutraal. De in de Zuid-Molukken gelegerde afdelingen liepen, voor zover het de Ambonezen betrof, naar de jonge republiek over. Het grootste deel van de Zuid-Molukse soldaten bevond zich echter niet op Ambon, maar was verspreid over Java en Sumatra.

Kamp Vossenbosch

Op de Ronde Tafel Conferentie was tussen Nederland en de Verenigde Indonesische Republiek afgesproken dat het K.N.I.L. zou worden ontbonden en dat de niet-Europese militairen zouden kunnen kiezen: overgaan naar het Indonesische leger, of demobilisatie en afvloeiing in Indonesië naar de plaats van hun keuze. Na de uitroeping van de RMS weigerden de Ambonese militairen over te gaan naar het Indonesische leger. Zij verklaarden zich solidair met de RMS en eisten overbrenging naar het vrije gebied van de RMS. De Nederlandse regering was echter bang voor moeilijkheden en bracht alle Ambonezen naar vijf garnizoenen op Java. Daar werden ze opnieuw voor de keuze gesteld: demobilisatie op intussen door de Indonesiërs bezette delen van de RMS of op Java. Op 26 juli 1950 werd het K.N.I.L. opgeheven en alle niet vertrokken militairen werden eervol ontslagen. Doch die 4000 Zuid-Molukse militairen kregen de status van leden van de Koninklijke Landmacht. De militairen echter hadden intussen ook niet stil gezeten, maar panita's of comité's gevormd. Die comité's hielden onderling contact en stonden in verbinding met de delegatie van majoor Aponno, die begin 1950 naar Nederland was vertrokken om met de Nederlandse autoriteiten te praten. Toen de Nederlandse regering alsnog van plan was de Zuid-Molukkers in door Indonesië bezet gebied te demobiliseren, spande de delegatie Aponno een proces aan in opdracht van de comité's tegen de Staat der Nederlanden. Dit proces werd in Hoger Beroep gewonnen. Zo was de Nederlandse regering tenslotte gedwongen de Zuid-Molukkers met hun gezinnen naar Nederland te brengen.

Eenmaal aan boord op hun reis naar hun "tijdelijke" verblijfplaats, kregen de Ambonese soldaten de aanzegging dat ze waren ontslagen, zodat ze bij aankomst in Nederland op de "weldadigheid" van de regering waren aangewezen. Dit massa-ontslag moge dan misschien juridisch in orde zijn, het blijft een hoogst onfatsoenlijke en zelfs onbarmhartige daad. Dit is nog te zacht uitgedrukt, want de Nederlandse regering was even vergeten dat diezelfde Ambonese soldaten Nederland altijd trouw zijn gebleven en vele Nederlanders tijdens de politionele acties hebben gered.

Ontdaan van elke status moesten de Zuid-Molukkers het hoofd boven water zien te houden. Ze troostten zich met de gedachte dat het om een verblijf van slechts zes maanden ging. Om die reden bleven de hutkoffers dicht en leefden zij gedwee van het wekelijkse zakgeld van drie gulden per volwassene plus kledingbonnen. Na een half jaar besloot de regering het verblijf voor onbepaalde tijd te verlengen. Het zakgeld werd opgeheven, de Zuid-Molukkers moesten, zo mogelijk, in eigen onderhoud gaan voorzien en zich bij voorkeur temidden van Nederlanders gaan huisvesten. De Nederlandse overheid was tot de conclusie gekomen dat de Zuid-Molukkers zich maar moesten neerleggen bij een permanent verblijf in Nederland. Voor de ontredderde Zuidmolukse militairen die als burgers in Nederland weinig perspectief hadden, stond die conclusie echter allerminst vast. Bij hen leefde de gedachte aan terugkeer naar een vrije RMS voort. Het geduld van de eens zo trouwe militair begon langzaam maar zeker op te raken.

In 1966 werd bekend gemaakt dat de RMS-leider Soumokil in Indonesië was geëxecuteerd. Daarop staken RMS-aanhangers in Nederland de Indonesische ambassade in Den Haag in brand.

Enkele jaren later, vlak voor het bezoek van president Suharto aan Nederland, werd de ambassade door RMS-jongeren bezet. Zij wilden aandacht vestigen op de treurige, eerloze omstandigheden waaronder hun ouders al die jaren in Nederland hadden moeten leven en luchtten zo hun verontwaardiging over de botte afwijzing van hun verlangen om naar de Molukken terug te keren.

Nu, na ruim veertig jaar, zitten de Ambonezen nog steeds in Nederland en vormen hier (soms) een probleem waaraan zij zelf geen schuld hebben. Met dit verhaal wordt enigszins duidelijk dat Nederland op deze handelwijze niet zo trots kan zijn. Toen het de Molukkers ging om een veilige plaats om te kunnen wonen in hun eigen cultuur, wendde de Nederlandse regering zich af en ontkende elke verantwoordelijkheid.

Wellicht heeft de Nederlandse regering zich teveel op een formeel standpunt gesteld, terwijl het om een politieke zaak ging. Nederland kon nooit de naleving van de gesloten overeenkomsten eisen, omdat die in eerste instantie van Indonesië afhing.

Kamp Vossenbosch

Daar kwamen ze aan, ongeveer 70 Molukse gezinnen, zo van de boten ss. Asturias of het ms. Goya. In een land dat hen totaal onbekend was, met een taal die ze amper spraken en verstonden, in een klimaat dat zo koud was.

Ze werden ondergebracht in onder andere het kamp Vossenbosch in Wierden, een voormalig kamp voor N.S.B.-jongeren uit de Tweede Wereldoorlog.

Het was wel een geluk dat ze bij elkaar konden wonen, zoals vroeger in de tangsi, de kazerne. Kamp Vossenbosch was eigenlijk niet berekend op de opvang van gezinnen. Zo had het slechts koud water en een slechte riolering. Toch probeerde de gemeente Wierden hen zo goed mogelijk op te vangen, door bijv. kledinginzamelakties te organiseren. Ook werden er kennismakingsavonden gehouden met traditionele Molukse muziek en dans, maar heeft men elkaar eigenlijk wel begrepen?

Daarom is het goed te kijken hoe het de Molukkers nu in Twente vergaat, hoe ze zich wel of niet hebben kunnen handhaven in een cultuur, die niet de hunne is.

Je waardig maken naar buiten

"Vanuit Java, waar alle K.N.I.L.-militairen zich bevonden die niet gekozen hadden om in dienst te treden van het Indonesische leger of om naar de Molukken verscheept te worden, dat toen nog niet bij Indonesië ingelijfd was, vertrok ik samen met mijn vader en moeder als eenjarige naar Nederland. Na een verblijf van twee jaar in kamp "Laarbrug" in Ommen, verhuisden wij naar woonoord "Vossenbosch". Dat is één van de vier grote kampen in Nederland, maar inmiddels afgebroken. Daar heb ik tot mijn achttiende gewoond.
Makkelijk hebben wij het er niet gehad, maar het was wel een heel gezellige tijd. Vooral de bruiloften herinner ik me nog goed. Daar kwam iedereen op af, ook van buiten het kamp natuurlijk. Je hoefde geen eten en drinken mee te nemen en je feestte wel tot zes uur 's morgens door. Er kwamen vaak meer dan duizend mensen. Dat is nu anders. Nu wordt een bruiloft in een zaaltje gevierd, het feest stopt om twee uur en er komen hooguit zo'n honderd gasten.

We hadden het niet breed in het kamp, maar je was bij elkaar en bovendien was het allemaal tijdelijk. Nou ja, dat dachten wij toen.
Wij zaten er met Molukkers van heel andere eilanden. Dat ging toch wel goed, want je was immers op elkaar aangewezen. Maar na een paar jaar zag je dat dorpsgenoten elkaar in het hele land gingen opzoeken. Van mijn eigen dorp zijn er trouwens niet veel in Nederland. Bij een bezoek aan de Molukken ben ik er achtergekomen, dat mijn vader met twee anderen de enigen van het dorp waren, die destijds bij het K.N.I.L. zijn gegaan.

Mijn vrouw heb ik op m'n tweeëntwintigste op een bruiloftsfeest in Nijmegen ontmoet. Zij woonde in Venlo. We zijn heel vroeg getrouwd: toen ik vierentwintig was. Veel van mijn kameraden zijn nu nóg niet getrouwd. Maar ja, wat wil je, ik was weg van haar en zij van mij!
Voor het huwelijk moest de familie toestemming geven natuurlijk. Nu trouwen ze gewoon als ze het willen. Je kunt het niet tegenhouden en daar moet je flexibel in zijn.

Politiek ideaal

Ik ben nu twee keer met vakantie "thuis" geweest op de Molukken. Eén keer afgelopen jaar en de keer ervoor veertien jaar geleden. Veel is er in de tussenliggende tijd niet veranderd. Sommige dorpen hebben nog steeds geen waterleiding en electriciteit en de meeste mensen zijn arm. Djakarta stelt hen met opzet achter. Toen ik er was hing op een dag de Molukse vlag in het dorp. De militairen vroegen wie dat gedaan had. Niemand natuurlijk! Maar daarvoor zijn wel mensen gemarteld, moet je weten! Ook zijn ze bezig om veel niet-Molukkers naar de Molukken toe te halen, zodat als het op stemming aankomt er weinig mensen voor een vrije Molukse Republiek zullen zijn.
Hier leeft het RMS-ideaal sterk. Daar ook wel, maar niet openlijk. Als de Molukken vrij zijn ga ik zeker terug. Of dat voor mijn dochters ook geldt weet ik niet, die zijn hier aardig ingeburgerd.
Natuurlijk is het wel zo dat het ideaal van de RMS niet bij iedereen even sterk is, en dat het bij ouderen meer leeft. Maar iedereen die zegt: "Ik ben hier niet vanwege dat politieke ideaal", die liegt. Bij de treinkaping en de gijzelingen bleek dat duidelijk. Natuurlijk was wat er gebeurde erg voor de Nederlanders, maar het bracht de Molukse zaak onder de aandacht, juist onder Molukkers.
Wij vormen een eigen gemeenschap en dat willen wij zo houden. Wij willen ons wel aanpassen, maar onze eigen cultuur moet niet in de verdrukking komen.

Jan Siahaya is 42, getrouwd met een Molukse. Heeft vier dochters en werkt als graficus bij de Provinciale Bibliotheekcentrale in Nijverdal. Hij is voorzitter van de wijkraad in Wierden en lid van het bestuur van de Badan Persuatuan, de landelijke organisatie van Molukkers ter bevordering van de Republiek der Zuid-Molukken. Daarnaast zit hij in veel commissies die allemaal met de Molukse gemeenschap te maken hebben.

Jan Siahaya

Sterk levend ideaal

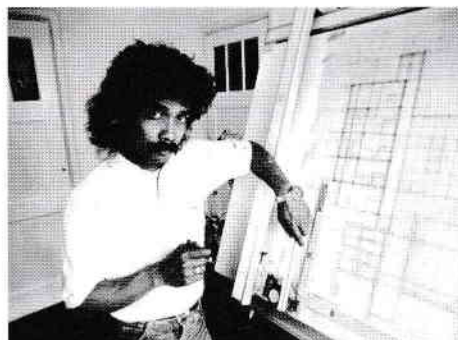
De Jan Jansweg

Van discriminatie hebben wij niet veel last gehad. In het begin, moet je weten, was alles nog koek en ei. Er waren nog weinig buitenlanders en de mensen vonden het vanzelfsprekend dat wij hier tijdelijk bleven. De eerste jaren zorgde de overheid voor ons, maar in 1956 werd de zelfzorgregeling ingevoerd. Mijn vader en ook anderen werkten daarvoor ook wel. Zo nu en dan bij boeren in de omgeving, maar toen moest hij gewoon een baan gaan zoeken.
Gelukkig was er werk zat en zo kwam hij bij de textielfabriek van Spanjaard in Borne terecht. Daarna heeft hij bij Thomassen en Drijver in Deventer gewerkt. Toen die zelfzorgregeling er kwam zag je dat veel mensen gingen verhuizen en uit het woonoord wegtrokken. Maar toch zijn na de afbraak van kamp "Vossenbosch" de meesten in Wierden gebleven. Mijn ouders zijn naar de Jan Jansweg verhuisd, een straat met woningen die destijds in recordtempo zijn neergezet. Een half jaar na mijn trouwen kreeg ik een woning van de gemeente Wierden toegewezen.Jammer genoeg niet aan de Jan Jansweg. Aan de Jan Jansweg wonen ook wel jongeren, maar niet veel. Die boffen! Als ik de kans kreeg zou ik er zo gaan wonen, ook als ik er wat ruimte betreft op achteruit ga. Makkelijk hoor, mijn vrouw hoeft dan de straat maar over te steken en ze is in de kerk.

s'Avonds weg

Mijn moeder is inmiddels overleden, maar mijn vader leeft nog en woont samen met meest oudere Molukkers aan de Jan Jansweg. Wij gaan er 's zondags met de hele familie naar toe. Ik heb twee broers en twee zussen. Van de vijf kinderen wonen er nu drie in Wierden, de anderen wonen in Apeldoorn en in Lelystad. Allemaal hebben ze geschoold werk, sommigen in een leidinggevende functie.
Zelf werk ik sinds twee jaar bij de Provinciale Bibliotheekcentrale in Nijverdal.
Daarvoor heb ik achttien jaar bij het Sociale Werkvoorzieningschap (SoWeCo) in Almelo gewerkt, waar ik mijn opleiding tot graficus kreeg. Het was een lange tijd. De mensen keken daar vroeger op neer, maar nu hoor ik vaak: "Hoe kom je daar, man?" Ze zouden er maar wat graag willen werken! Ik kwam daar eigenlijk toevallig terecht. Na de ULO ben ik naar de MEAO in Holten gegaan. Steeds om zes opstaan en met de trein er naar toe. Ik werd toen wel geholpen door een 'bung-oom' die HTS gedaan had, maar thuis kon niemand mij helpen. Het was zwaar blokken, helaas heb ik die school niet afgemaakt. Nadat ik bij de Rabobank in Almelo en bij Hevea in Raalte gewerkt had, raakte ik werkloos. Dat was tobben. Toen ik anderhalf jaar werkloos was, kwam ik een maatschappelijk werker uit de buurt tegen. Hij hoorde tijdens een praatje in de voortuin waar ik net bezig was, wat er met mij aan de hand was. Hij wees mij toen op de grafische afdeling van het SoWeCo.
Toen ik er kwam stond er één kopieerapparaat en toen ik wegging een complete drukkerij. Voordat ik daar wegging werd ik regelmatig uitgeleend aan andere grafische bedrijven, zodat ik heel wat ervaring opdeed.
Waar ik nu werk, bij de bibliotheekcentrale, zijn ze niet commercieel en er heerst ook

geen grote werkdruk, wat ik plezierig vind. Ik kan het er wel tot mijn vijfenzestigste volhouden! Dat mag ook wel, want ik ben daarnaast erg druk. 's Avonds ben ik haast altijd weg. Ik ben voorzitter van de Wijkraad en lid van het bestuur van de landelijke Badan Persatuan (de organisatie in Nederland ter bevordering van de Republiek der Zuid-Molukken) en daarnaast zit ik in allerlei commissies. Soms ben ik overdag op pad. Dan moet ik snipperen, of ik werk wel eens over. Gelukkig doen ze daar op mijn werk niet moeilijk over. Wat de wijkraad betreft moet je het zo zien: de wijkraad is een vader en de kerkeraad vormt het moederschap. Het is eigenlijk een eenheid; vanuit dezelfde gemeenschap gekozen.
De wijkraad is ongeveer wat de kampraad vroeger was. Het is ontstaan als "Wijkraad stenen woningen Jan Jansweg", waar nu nog 62 van de 120 Molukse gezinnen uit Wierden wonen.
Vanuit het kerkelijk jongerenwerk ben ik bij de wijkraad gekomen. Wij houden ons bezig met sociaal-maatschappelijk werk, huisvesting, ouderenbeleid, onderwijs en ondersteuning van individuen en gezinnen. Met de kerkeraad voor geestelijke zaken en de Stichting Kandjoli, die het wijkgebouw beheert, hebben wij geregeld overleg. Wij zijn vooral druk met de achterstand van Molukse jongeren. Wij sporen ze aan om cursussen te gaan volgen en helpen daar dan bij, maar de belangrijkste taken zijn belangenbehartiging vanuit het politieke vlak en het helpen bij contacten met de overheid. Aanvullende financiële hulp geven wij niet. Als Molukkers in nood komen helpen ze elkaar wel.

Cultureel Molukse avond, verzorgd door de lokale bevolking (jaren vijftig)

Volgens de Nijmeegse antropoloog Elias Rinsampessy, die onlangs promoveerde op het onderwerp: "Molukse identiteit in processen van cultuurverandering", zijn Molukkers vrijwel geheel in de Nederlandse samenleving opgenomen en woont in feite nog maar 56 procent van hen in één van de 60 speciale woonoorden en wijken. Zij zijn er vanwege studie, of vanwege één van de vele gemengde huwelijken weggetrokken.

Naar de kerk

Het geloof is voor mij heel belangrijk. Voor de meesten van ons trouwens; we vormen een hechte kerkgemeenschap. Het geloof heb ik van huis mee gekregen. Ik kreeg een strenge opvoeding. Zo moest je na een feestje op zaterdag gewoon om acht uur zondags in de kerk zijn. Dat is nu anders bij de jongeren. Ook bij mijn eigen kinderen. Ik vind wel dat mijn dochters twee tot drie keer in de maand naar de kerk moeten. Dat eis ik. En ja, het botst wel eens. Als ze bijvoorbeeld uit willen en bij een vriendin blijven slapen. Ik vind dat ze dat moeten vragen en niet gewoon meedelen. Als ik het niet wil, gebeurt het ook niet.

De oudste is nu achttien en heeft de MAVO afgemaakt en de modevakschool gevolgd, waarmee zij nu verder wil gaan in Hilversum. Het idee om daar op kamers te gaan, spreekt mij niet aan.

Mijn andere dochter van achttien -het is een tweeling- heeft een MDGO-opleiding gevolgd. Ik heb haar deze week meegenomen naar een vergadering ter voorbereiding van het veertigjarig bestaan van de kerk. Om te notuleren. Ze wist eigenlijk nooit goed wat ik deed, vandaar ook.

Met mijn vrouw kan ik er moeilijk over praten. Zij is meer een huisvrouw en praat veel met de kinderen. Ik heb wel eens gezegd: "ga eens ergens bij", maar daar voelt ze niet voor. Ze zingt wel graag in het kerkkoor.

Thuis praten wij Maleis, maar mijn kinderen spreken Nederlands. Maleis verstaan zij wel, maar zij spreken het niet. Ze antwoorden in het Nederlands en dat gaat goed.

Morele verplichting

Wij knokken ervoor om als bijzondere gemeenschap erkend te blijven. Onszelf waardig maken naar buiten, daar gaat het om. Neem nou de verouderde woningen aan de Jan Jansweg. Die moeten nodig gerenoveerd worden, maar ook de toiletten en douches moeten zo ingericht worden dat zij echt bij de tijd en geschikt zijn voor de inmiddels vergrijsde Molukkers.

De gemeente wil daar jammer genoeg nu nog geen geld voor beschikbaar stellen. Wij worden op één hoop gegooid met andere minderheden. Geld hiervoor beschikbaar stellen zou een precedent betekenen voor andere minderheden, zeggen ze en daar schrikken ze voor terug.

Toch zou de overheid wat terug moeten doen uit morele verplichting. Wij zijn hier immers tijdelijk gekomen met de belofte dat er aan terugkeer gewerkt zou worden! En nou?

Bovendien hebben onze ouderen het meestal niet makkelijk gehad en zijn de meesten, die bij Nijverdal ten Cate werkten in de WAO terecht gekomen, wat financieel soms de nodige problemen oplevert.

Er is weliswaar veel veranderd, maar de Molukkers vormen toch nog duidelijk één gemeenschap, ook al woont men ver uit elkaar en zijn er veel gemengde huwelijken. Hier in Wierden is één op de vier huwelijken gemengd.

Neem nu bijvoorbeeld de landelijke samenkomst op 25 april en het komend veertigjarig bestaan van de kerk. Dat wordt een knaller. Met de koningin erbij, hopen we. Je ziet het overigens ook in het gewone leven. Bij begrafenissen, waar ik als voorzitter van de wijkraad altijd het laatste woord spreek, komt iedereen. Na een geboorte komen veel mensen langs. Gewoon uit medeleven en betrokkenheid ."

Onze generatie is een combinatie van het Molukse en het Nederlandse

Jubelina Laetemia-Suitela, 36 jaar, leeft met haar vier kinderen in de Molukse wijk in Almelo. Een actieve vrouw die naast haar baan als secretaresse vrijwilligerswerk doet en een studie volgt.

"Van het kampleven in Vossenbosch weet ik me niet veel te herinneren. Ik was nog klein en moest altijd thuis blijven. Ik had eigenlijk alleen contact met de buren die in dezelfde barak woonden. Het kamp was groot, voor een kind waren het hele afstanden. In het kamp waren een kleuterschool en een lagere school. Allemaal Molukse kinderen en Nederlandse leerkrachten. Ik weet er maar weinig meer van. Ik denk dat ik heel weinig gezegd heb. Ik kende geen Nederlands omdat mijn ouders dat helemaal niet spreken.
Nederlands leerde ik pas op de lagere school in Almelo. Ik was zes, toen we daarheen verhuisden.
Die verhuizing maakte veel indruk. We moesten meubels inkopen en gingen naar een groot warenhuis in Almelo. Dat had ik nog nooit gezien, ik kende geen winkels. Er werd aan huis gevent in Vossenbosch, de melkboer, de groenteboer, de bakker. Je ging haast nooit naar een winkel, ik kende alleen de Spar; een klein winkeltje op het Loo buiten Wierden. Toen kwam ik meteen in zo'n groot warenhuis. Er was een roltrap. Ik kende alleen maar zo'n opstapje van drie of vier treden, een echte trap had ik nooit gezien, laat staan een lopende trap! Wij moesten die roltrap op, maar dat durfde ik niet. Mijn vader en ik aan elkaar trekken en toen zijn we met zijn tweeën van die trap getuimeld. Ook de drukte in een stad is heel vreemd.

Nederlands heb ik pas op de lagere school geleerd

Hoe dat ging? Je had vroeger op school van die inktpotjes, je schreef met kroonpennen. Een van de Molukse jongens in mijn klas had zijn inkt op, stak zijn vinger op en zei: "Juffrouw mijn tinta is op." Tinta is inkt in het Maleis. De juffrouw begreep dat niet, toen wees hij naar zijn inktpotje. Alle Nederlandse kinderen lagen dubbel. Toen heb ik me voorgenomen: nooit, nooit zal me overkomen dat ik uitgelachen word. Ik heb heel erg mijn best gedaan, was heel leergierig. Ik wilde naar de bibliotheek, lezen, zo heb ik me de taal eigenlijk eigen gemaakt.
Ik was haantje de voorste, wilde de beste zijn in de klas. Op de lagere school is me dat gelukt. Op de middelbare school tot de derde klas, toen kwam de puberteit en werd het minder. Leerkrachten verdiepten zich eigenlijk niet in ons en onze moeilijkheden om de taal te leren. Van de eerste jaren kan ik me niet herinneren dat daaraan aandacht besteed werd, maar op een gegeven moment kwam een man bijlessen Nederlands geven aan Molukse kinderen. Ik heb daar nooit aan hoeven deelnemen. Die bijlessen waren alleen voor de Nederlandse taal, niet wat je tegenwoordig hebt; de OETC-lessen, Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur. Dat hebben mijn kinderen wel. Ik vind het goed dat het er nu is. Ze vroegen me vaak waar ik vandaan kwam. Ik miste het als kind dat daaraan aandacht besteed werd op school. In mijn familie werd wel veel over familierelaties gepraat, maar over het politieke aspect niet. Mijn ouders bemoeien zich eigenlijk niet met politiek, ze hebben zich altijd neutraal gehouden, hoewel ze wel aanhangers van de RMS zijn. De informatie over mijn eigen cultuur en achtergrond heb ik uit mijn ouders moeten trekken. Op een gegeven moment kom je in een identiteitscrisis: wat ben ik eigenlijk? Je spreekt de Nederlandse taal, je gaat met Nederlandse mensen naar school. Toch word je anders behandeld, niet meteen negatief maar anders.

Mijn oudste zoon Ramon heeft tot zijn vierde levensjaar geen woord Nederlands kunnen spreken. Dat was bewust gekozen door ons: hij moet goed Maleis leren, een volk zonder eigen taal is vreemd. Nederlands leren ze gauw

Jubelina Laetemia-Suitela

Na de HAVO de secretaresse opleiding Schoevers in Arnhem

genoeg, want later zijn ze het grootste gedeelte van de dag onder Nederlandse mensen, op school, op het werk. Ik heb mijzelf als voorbeeld genomen, ik kende ook geen woord Nederlands toen ik naar de lagere school ging en naar mijn gevoel ben ik goed terecht gekomen. Bij de andere kinderen ben ik daarvan teruggekomen. Vanaf het moment dat Ramon naar school ging begon ik thuis Nederlands te praten. Daniëlle scheelt maar tien maanden met Ramon, zij leerde dus Nederlands vanaf haar derde en de andere kinderen vanaf het begin. Zij kennen wel Maleis. Mijn jongste zoon spreekt Maleis niet echt goed. Ik zeg vaak: "Praat maar Maleis met oma", maar als hij dat doet is het zo krom. Hij voelt zich er niet prettig in, dan ga ik hem er niet toe dwingen.
Ik blijf van mening dat een volk zijn eigen taal moet houden, maar het is ook persoonsgebonden. Als je je niet prettig voelt in een taal, houdt het op. Ik moet eerlijk zeggen, wij spreken dagelijks Maleis maar als ik een echt serieus gesprek moet voeren met iemand doe ik dat het liefst in het Nederlands. Mijn woordenschat in het Maleis is niet zo groot, het Maleis hier is blijven steken, het is het Maleis van veertig jaar terug. In Indonesië, op de Molukken, ontwikkelt de taal zich. Er is nu sprake van Bahasa Indonesia en Maleis. Bahasa Indonesia is hier politiek gevoelig. Alleen al door de naam Indonesia zeggen mensen: "Dat gebruiken wij niet want dat is de taal van Indonesië." Daar ben ik het niet mee eens.

School

De betrokkenheid van ouders bij wat er op de school van hun kinderen gebeurt, is vrij gering. Er wordt vaak gezegd dat vooral allochtone ouders geen betrokkenheid tonen. Nou, ik heb in de ouderraad gezeten, maar Nederlandse ouders waren net zo moeilijk op ouderavonden te krijgen. Bij ons thuis was school belangrijk. Dat gold niet overal. Als je kijkt naar de opleidingen die de tweede generatie heeft genoten, dan is het vaak dat meisjes naar de Meisjesvakschool gingen en jongens naar de LTS. Men dacht kennelijk: we zijn hier slechts tijdelijk, wanneer jongens naar de Ambachtsschool gaan kunnen ze die kennis later toepassen in de praktijk en meisjes gaan toch trouwen. Mijn ouders hebben dat nooit gezegd. Zij zeiden: "Al ben je een meisje, je weet nooit hoe je toekomst er uit ziet, je moet niet afhankelijk zijn van een man." Mijn broer ging wel naar de LTS en mijn zusjes gingen naar de LEAO en de Meisjesvakschool. Maar ik ben anders dan zij. Zij vinden het maar raar dat ik nu weer studeer. Dat ik werk, kunnen ze wel begrijpen, dat ik niet afhankelijk wil zijn van de Bijstand. Maar dat ik weer studeer, waarvoor? Je hebt toch al een goede opleiding gehad?
Ik heb de HAVO afgemaakt, daarna ben ik naar de secretaresse- opleiding Schoevers in Arnhem gegaan. Ik heb een jaar gewerkt en toen ben ik getrouwd. Toen ik moeder werd ben ik gestopt met werken. Mijn kinderen kwamen achter elkaar: een drukke tijd. Maar toen mijn jongste zoon naar school ging, ontstond er een leegte. Ik wilde wat doen. Via het arbeidsbureau kon ik als herintreedster een cursus tekstverwerking doen. Dat lag in het verlengde van mijn beroep. Ik werd ook benaderd om bestuurslid te worden van de Stichting Akar Bahar,

een Molukse stichting voor welzijnswerk. Zo merkte ik dat het best viel te combineren: huishouden, opvoeding en actief zijn buitenshuis. Waarom dan geen betaald werk? Via mijn bestuurswerk leerde ik de toenmalige coördinator kennen van de Stichting Platform Molukkers Overijssel. Die bood mij aan bij hen te komen werken.

Carrièrejager? Ontaarde moeder? Welnee!

Ik volg de studie Arbeidsmarkt-Politiek en Personeelsbeleid van de SOSA in Hengelo. Ik zit in het laatste jaar en heb me net opgegeven voor de HBO-opleiding. Toen ik een baan kreeg bij de Stichting Platform Molukkers Overijssel, moest ik mensen gaan begeleiden. Dat had ik nog nooit gedaan. Daarom ben ik deze opleiding gaan doen. Ook begon ik me steeds meer voor de arbeidsmarkt te interesseren. Ik zou graag cursussen verzorgen, met name voor allochtonen.

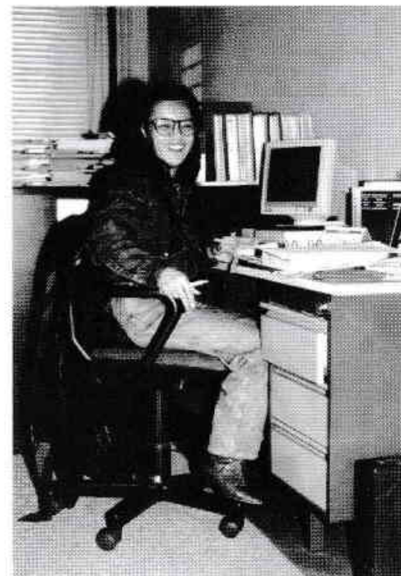
Vergeleken met de doorsnee Molukse vrouw, lig ik er een beetje buiten. Je wordt gauw als streber gezien als je je best doet om te leren. Dat ik studeer vertel ik vaak niet aan mensen. Dan plaats ik me buiten de groep. Ik zeg: "Ik ga weer naar school." Tegen iemand van wie ik het idee heb dat die eigenlijk ook wel wil, vertel ik heel enthousiast. Ik ben bang dat ik arrogant overkom, dat ze denken dat ik me boven hen wil plaatsen. Het speelt zelfs een rol in vriendschappen. Soms klinken reacties zo negatief, dat ik schrik. Ik verwerf wat meer kennis, maar ik ga heus niet denken dat ik boven anderen sta.

Ik ben als werkende vrouw niet meer zo'n uitzondering in de Molukse gemeenschap. Ik zie ook andere vrouwen die proberen aan het werk te komen. Vanuit mijn werk hebben we het ITAM-project (Individuele Trajecten Arbeidsmarkt Molukkers), van waaruit mensen begeleid worden om aan het werk te komen. Veel vrouwen staan niet ingeschreven bij het arbeidsbureau, maar als je een gesprek met hen hebt merk je dat ze graag willen werken. Jonge vrouwen blijven vaak parttime werken als ze trouwen en kinderen krijgen. Dat was vroeger niet denkbaar. Daarin zijn wij, denk ik, niet anders dan Nederlandse vrouwen.

Dat ik weer kan werken is te danken aan mijn moeder. Zonder die opvang was ik niet gaan werken. Tussen de middag gaan de kinderen naar mijn moeder en na drie uur ook. Omstreeks zes uur kom ik thuis en meestal blijven we bij moeder eten, daar rekent ze gewoon op. Ik eet meer bij mijn moeder dan thuis. De kinderen zijn het gewend, ook dat ik vaak weg ben. Als ik een hele week 's avonds thuis ben, vragen ze: "Moet je niet weg?"

Een belangengroep voor Molukkers blijft nodig

Vergeleken met vroeger zijn er veel meer buitenlanders in Nederland. Eerst waren Indische mensen en Molukse mensen de enigen, nu heb je Turken, Marokkanen, Surinamers, enzovoort. Wij Molukkers hebben een samenwerkingsverband met de overige categorale steunpunten; Centrum Buitenlanders Overijssel, de Surinaamse Stichting Sambandh, Forsa voor Antillianen en de Stichting Woonwagenwerk. Gemeenschappelijk en als afzonderlijke stichtingen doen we de beleidsbeïnvloeding bij de RBA's en gemeenten. Samenwerking tussen die groepen vind ik een heel goede ontwikkeling. Je blijft een minderheid in Nederland als etnische groepen, samen bereik je meer. Molukse stichtingen moeten wel hun eigen autonomie behouden. We zijn te verschillend om op één hoop gegooid te kunnen worden. Een aparte belangengroep voor Molukkers blijft nodig tot we een positie hebben gelijkwaardig aan Nederlanders, zowel in het onderwijs als op de arbeidsmarkt.

Werkzaam bij de Stichting Platform Molukkers Overijssel

Voor 't eerst winkelen in de grote stad

14 juli 1977, "Ik kon er niet bij zijn"

Terug in een barak

Voor de stichting Akar Bahar was ik bestuurslid. Het is een Almelose stichting voor sociaal-cultureel werk. Zij organiseert activiteiten voor de Molukse doelgroep, ouderen, jongeren, vrouwen. Je kunt het vergelijken met een buurthuis. Molukse mensen uit heel Almelo komen er naar toe, ook van buiten de wijk. Het heeft heel lang geduurd voor we een eigen gebouw kregen, pas in 1990. Het is een voormalig speeltuingebouw, een houten barak eigenlijk. Dat doet ons wel aan het ontspanningslokaal in Kamp Vossenbosch denken. In andere plaatsen hebben ze een stenen gebouw, vaak groter met verschillende ruimtes. In Almelo wordt altijd gezegd: "Omdat we een artikel 12 gemeente zijn is er geen geld meer, andere groepen hebben ook geen ruimte." Uiteindelijk kregen we toch een eigen gebouw. Sinds vorig jaar hebben we een opbouwwerker. Alle activiteiten moeten dus nog ontwikkeld worden. Eerst maakten we altijd gebruik van het bijgebouwtje van de kerk. Maar bij Molukkers is de kerk toch heilig, je kunt niet zo maar alle activiteiten daar organiseren. We hebben een keer een kinderactiviteit georganiseerd met een barbecue, daar kregen we echt commentaar op.

Kapingen

Die kapingen hebben invloed gehad op hoe men met Molukkers omging. Wij hadden een bakker en die kwam altijd venten. Tijdens die kaping kwam hij op een gegeven moment niet meer. Toen hij een week of twee later weer kwam vroeg mijn vader in gebrekkig Nederlands waarom hij niet meer was gekomen, vanwege de kaping misschien? De bakker ontkende, maar volgens mij was het wel zo.

Mijn oudste zoon is geboren toen net die kaping geweest was, waarbij de kapers zijn gedood. Het gebeurde op 11 juni, dat vergeet ik nooit meer, dat die kapers werden beschoten en gedood. Op de veertiende was de begrafenis, alle Molukkers uit Nederland zijn erheen geweest. Ik kon niet want ik liep op het eind, 25 juni werd mijn zoon geboren. Wij moesten in het ziekenhuis blijven omdat mijn zoon beneden het gewicht was. Op een gegeven moment had hij huiduitslag, in verband met besmetting kwam hij in een kamertje te liggen. Die deur was niet op slot. Ik was heel erg bang: als de Nederlanders maar geen wraak op ons zouden nemen.

Die angst voor ons heeft nog lang doorgewerkt. Vijfentwintig april is onze nationale feestdag. Twee jaar terug gingen mijn broer, mijn zus en ik naar Den Haag om de feestdag te vieren. We konden de weg naar de Houtrusthallen niet vinden. Toen we bij het stoplicht stonden zag ik achter ons een politiewagen. Ik zei tegen mijn broer: "Stap even uit en vraag aan die agenten de weg." Mijn broer erheen, toen zei de agent: "Zoek het zelf maar uit, jouw kameraden hebben enkele collega's van ons in elkaar geslagen." Dat was inderdaad gebeurd, maar daar wisten wij niks van. We hadden geen radio gehoord. Mijn zus had haar gordel niet om, dus ik zei: "Maria doe gauw je gordel om, want anders zoeken ze gewoon een aanleiding om ons aan te houden of ons te mishandelen." Dat lijkt overdreven, maar ik heb eens meegemaakt dat politieagenten een vriend mishandelden. Er is zelfs een rechtszaak van gekomen.

Toen ik twee jaar geleden op de MBO-opleiding begon was er iemand die de eerste dag in de pauze tegen me zei: "Ik vind het vreselijk, door die treinkapingen hebben veel mensen er een trauma aan overgehouden." Ik schrok me wezenloos en had er geen verweer tegen. Die treinkaping was al vijftien jaar geleden, ik dacht dat iemand die een beetje geschoold is, me er niet persoonlijk op zou aanvallen. Ik vind het natuurlijk heel naar voor die mensen en ik keur het ook niet goed dat mensen in gevaar gebracht worden. Toen hij me later leerde kennen in de cursusgroep ging hij zich wel anders ten opzichte van mij gedragen, hoor! Toch raak ik zo'n confrontatie niet goed kwijt.

Discriminatie

Als ik de kranten opensla vind ik het eng zoals discriminatie toeneemt. Wat ik zelf meemaak zie ik als incidenten. Een jaar terug was ik samen met mijn jongste twee kinderen in de supermarkt. Een blanke vrouw kroop voor toen ik de spullen uit het karretje pakte. Toen ik daar wat van zei, reageerde ze met: "Vies zwartje, ga jij maar terug naar waar je vandaan komt. Jullie moeten ook altijd rotzooi maken, je doet net of het hier jullie land is."

Ik schrok, maar toen werd ik kwaad en begon ook te schelden. Ze had alleen een cake in haar hand, normaal zou ik dan iemand laten voorgaan, maar nu zei ik tegen haar: "Je gaat achteraan." Toevallig kwam na mij een Turkse vrouw, dus ik zei tegen die vrouw: "En u bent na mij!" Ik denk dat ze niet zo goed Nederlands sprak, want ze zei: "Mag wel, mag wel." Ik: "Nee, niet mag wel, u bent na mij, laat haar maar aansluiten." Toen we buiten kwamen zei mijn dochter tegen me: "Goh mamma, waarom zegt ze dat wij hier niet thuis horen, dat we terug moeten naar waar we vandaan komen? Wij wonen hier toch, dit is toch ons land?" Dat vond ik heel verdrietig. Dat kind kent niet, dat ze op deze manier gediscrimineerd wordt om haar huidskleur.

Toen ik dat voorval aan mijn Nederlandse studiegenoten vertelde waren ze kwaad! Zolang er ook mensen zijn die zo reageren kan ik er mee leven dat dit soort dingen gebeuren.

Bij sollicitaties merk je het ook. Het is voor Molukkers vaak moeilijk om aan de slag te komen, zeker in wat betere functies. De meeste Molukkers die een HBO- of academische opleiding hebben, werken voor Molukkers, want bij een algemene instelling is het moeilijk. Ik weet van mezelf dat ik goed werk aflever, waarom zou ik moeten onder doen voor een Nederlander? Ik heb toch mijn diploma's! Maar ga ik solliciteren dan weet ik bij voorbaat dat ik weinig kans heb. Ik kan me nog zo netjes gekleed heb-

Reünie Vossenbosch 1985

ben, ik weet dat ik niet word aangenomen, tenzij de werkgever verplicht is een buitenlander in dienst te nemen. De overheid wil nu werkgevers verplichten buitenlanders in dienst te nemen. Dat vind ik een goede zaak, maar ik vind het zo treurig dat het op deze manier moet.

Heb ik een eigen land?

Drie jaar geleden ben ik naar Indonesië geweest, naar de Molukken. Toen ik daar aan kwam en een voet zette op Ambon, was ik zeer geëmotioneerd: dit is mijn land. Maar toen ik daar een paar dagen was, dacht ik: Goh, ze leven hier toch anders! Ik was er op voorbereid dat het daar primitiever is, maar ik had niet verwacht dat het verschil zo groot zou zijn. Ik had heel veel moeite met de mentaliteit daar, bijvoorbeeld dat kinderen naar bed kunnen gaan wanneer ze er zin in hebben. En dat kinderen vloeken in het bijzijn van hun ouders. Mijn kinderen vloeken ook hoor, maar als ik erbij ben word ik hartstikke kwaad. Wij zijn hier heel tijdgebonden: alles op tijd. Daar is het: ach kijk maar. Niet dat ik dat niet goed vind, maar ik ben het niet gewend. Dan dacht ik: is dit Moluks? Ik voelde me daar Nederlands en dat was een hele schok. Als ze het over ons hebben, noemen de mensen daar ons "Orang Holland", mens uit Holland. Ik weet nog dat ik ruzie kreeg met mijn schoonvader. Wij stonden op het punt weer naar huis te gaan en dan moet je melden dat je het land uit gaat. Wij hadden om half elf afgesproken, maar we waren afhankelijk van het openbaar vervoer. Wanneer een bus niet vol is rijdt hij niet. Het duurde ontzettend lang voor de bus bij ons dorp kwam, met als gevolg dat wij te laat kwamen. Mijn schoonvader kwaad op mij: "Wij hebben toch afgesproken om half elf!" Dat is hier normaal, tijd is tijd en als je niet op tijd kunt zijn bel je even op dat je later komt. Dat kan daar niet, ik miste de telefoon ontzettend.

Omdat ik zo'n moeite had, begon ik op een gegeven moment in het Nederlands erover te mopperen. Dat namen ze me kwalijk: "Kun je geen Maleis praten, je moet je gewoon aanpassen." Mijn schoonzus en ik hadden veel moeite met wat we zagen, maar haar Nederlandse man vond het er prachtig. Die snapte ons niet. Maar hij had geen verwachtingen.

Men leeft daar zo armoedig. Als je daar woont en er wordt geld gestuurd vanuit Nederland, dan heb je een gaspitje om op te koken, anders kook je op hout. Het was ook aan de huizen te zien: wie familie in Holland heeft, heeft een mooi huis. Met de familie waar wij waren, hadden we voorheen nauwelijks con-

tact. Door het bezoek is het wat hechter geworden. Doordat we niet zoveel contact hadden, hebben we eigenlijk nooit geweten hoe die mensen leefden: in zo'n houten huis, geen electriciteit, geen comfoor om op te koken. Daar ben ik toch wel van geschrokken. Ik heb altijd gezegd: "Als we ooit onafhankelijk worden, als we erkend worden als Republiek der Zuid-Molukken, dan ga ik zonder er bij na te denken terug. Want het is mijn land." Maar nu ben ik er geweest. Ik ervaar het nog als mijn land, maar kan ik net zoals die mensen daar leven? Ik moet mijn brood zien te verdienen. Hoe? Ik kan niet vissen, ik kan niet koken als die mensen. Is daar werkgelegenheid? Hoe moet ik communiceren? Dan moet ik me scholen om de taal beter te leren. Ik weet het soms niet meer. Wat ben ik eigenlijk, ben ik Moluks, wil ik wel terug?

Of mijn kinderen daar zouden kunnen wennen? Ik denk dat kinderen zich makkelijk aanpassen, wat dat betreft ben ik misschien te oud. Kijk maar naar mijn moeder, toen zij hier kwam was ze twintig en nog steeds spreekt mijn moeder geen Nederlands, nog steeds draagt ze een sarong. Natuurlijk, ze heeft een bankstel, een kleuren-TV, gasfornuis, maar de manier waarop ze leeft, de mentaliteit is toch nog van daar. Ik denk dat onze generatie een combinatie is van het Molukse en het Nederlandse. Kijk maar naar de taal, ik spreek geen zuiver Maleis, er komen heel veel Nederlandse woorden in voor. Moeilijk! Wat is mijn land? Nederland niet, je merkt op de arbeidsmarkt en bij scholing toch dat je apart behandeld wordt. Als ik terug ga zal het me veel moeite kosten om me aan te passen, maar dat mag niet iets zijn, wat me weerhoudt.

De derde generatie

De Molukken leven bij mijn kinderen bij de een wel en bij de ander niet. Bij Ramon wel. Als zijn vader thuis is, die heel Moluks en politiek gericht is, hangt hij aan zijn lippen. Mijn dochter niet, die reageert afwerend. Wij leven heel erg volgens tradities, met je pela mag je bijvoorbeeld niet trouwen. Als ik dan zeg: "Daniëlle dat mag niet, want wij Molukkers..." Dan volgt een diepe zucht van: "Daar heb je hen weer." Ramon niet, die stelt verder geen vragen, voor hem is het dan gewoon zo.

Vroeger als er visite was, moesten wij meteen naar de achterkamer. Wij meisjes moesten niet wachten tot mijn moeder iets zei, het was vanzelfsprekend dat wij de gasten vroegen: "Oom, tante, wilt u koffie of thee?" Wanneer we dat nalieten begon mijn moeder met de ogen te doen en dan wist ik al, hoe ver het was. Dat probeer ik ook op mijn kinderen over te brengen, maar dan reageert Daniëlle: "Ramon kan dat toch ook wel doen." Inderdaad vroeger deden dat de meisjes. Ik probeer het wel anders te doen, maar ik verval er toch vaak in het vooral van de meisjes te vragen. "Anak anak kurang adjar", zegt mijn moeder dan: onbeschofte kinderen.

Nederlander worden

Mijn ouders zijn Nederlander geworden toen ik twaalf was. Dat was in het begin heel rot. Wij waren een van de eersten die de Nederlandse nationaliteit aanvroegen. Daar werd over gesproken. Ik weet nog heel goed dat mijn moeder buiten de was ophing. Toen was het van: "Belanda hitam", zwarte Nederlander. De verdediging van mijn ouders was dat het makkelijker was als de kinderen naar school gingen; als je Nederlands bent heb je meer kansen. Dat is niet zo, het helpt, denk ik, wel als je de Nederlandse nationaliteit hebt, maar men kijkt toch naar je huidskleur. Ik denk dat nou veel mensen uit de wijk Nederlander zijn. Wat nationaliteit betreft tenminste."

Als dopeling

Wel terug gaan, niet terug gaan

Jetje Outmayjer-Sahupala is 45 jaar en getrouwd met een Nederlander, moeder van drie dochters en oma van drie kleinkinderen. Zij is geboren op een van de Banda-eilanden, een speldeknopje in de Bandazee. Haar grootvader en haar vader hebben als bedrijfsleider gewerkt op een plantage, waar belangrijke producten als nootmuskaat, foelie en kokos verbouwd werden. Naderhand heeft haar vader bij het K.N.I.L. gewerkt. Ze woont nu in Rijssen, buiten de Molukse wijk. Nu haar kinderen niet meer thuis wonen, is zij in september 1991, via het zogenaamde I.T.A.M.-project, aan een opleiding tot gezinshelpende aan het Twents M.B.O.-college begonnen.

Jet Outmayjer-Sahupala

"Erg veel weet ik niet meer van de bootreis naar Nederland. Ik was drie jaar toen we hier aankwamen en we kwamen in het voormalige jodenkamp te Geesbrug in Drente terecht. Mijn vader werd daar kampoudste. Hij zette zich met name in voor mensen die al snel weer terug wilden naar Indonesië. Mijn ouders wilden eigenlijk ook wel terug, maar mijn vader vond het politiek te onrustig. De mensen die wel zijn terug gegaan, hebben het heel moeilijk gehad. Ze werden beroofd en op alle mogelijke manieren dwars gezeten door de Indonesische regering. Mijn moeder kon niet erg goed tegen het onzekere van wel terug gaan of niet terug gaan. Daar werd ze depressief van.
Zes jaar later verhuisden we naar een kamp bij Arnhem, waar we drie jaar hebben gewoond. Daarna gingen we weer verhuizen en deze keer naar het kamp Eerde bij Ommen. Daar ging ik naar de MULO, een jaar maar. Mijn moeder was erg veel ziek en als oudste moest ik in de huishouding helpen. Op de MULO kon je niet zomaar verzuimen, terwijl dat op de huishoudschool wel kon, dus ging ik daar naar toe. Ik kwam daar in de tweede klas en ondanks het feit dat ik vaak verzuimde, behaalde ik toch met mooie cijfers m'n diploma.
Inmiddels werd het kamp Eerde opgedoekt en kwamen we in Rijssen te wonen. Ik had er geen moeite mee steeds weer ergens anders te wonen, je verhuisde immers met z'n allen. Er waren altijd veel kinderen die je kende, mijn vriendinnen raakte ik dus niet kwijt.

Vakantie is logeren bij familie

Als meisje droomde ik ervan om apothekersassistente te worden, maar dat ging nu eenmaal niet zonder MULO.
Toen de andere kinderen thuis ook konden helpen, heb ik gesolliciteerd naar het laboratorium van het voormalig Prinses IreneZiekenhuis in Almelo. Overdag werken op het lab en in de avonduren zou je dan theorie krijgen. Nu hebben mijn ouders ons altijd gestimuleerd om te studeren. Zij hadden die kans ook van hun ouders gehad omdat deze het financieel goed hadden en hen naar de Europese school konden sturen.
Tot mijn grote vreugde werd ik aangenomen, omdat ik zulke goede cijfers had van de huishoudschool en van de cursus algemene ontwikkeling. Ik moest wel meteen beginnen.
Dat ging niet door, want mijn vader had net een vakantie besproken en wilde niet dat ik alleen thuis bleef. Nee, het was geen vakantie naar Indonesië, maar een logeerpartij bij mijn tante in Moordrecht. Vakantie was nu eenmaal logeren bij familie, voor een andere vakantie was gewoon geen geld. Ik was woedend!
Na die vakantie heb ik een jaar de INAS-opleiding in Borne gevolgd.

Ik zou zo graag in de Molukse wijk willen wonen

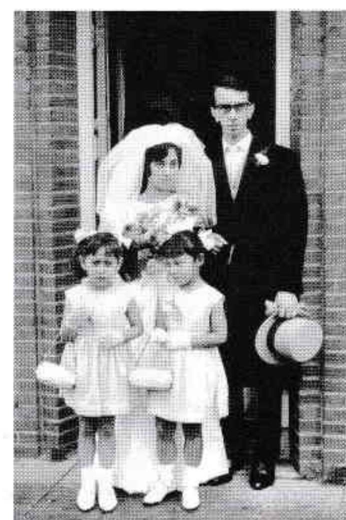
Toen ik 20 jaar was ben ik getrouwd. Ik heb mijn man leren kennen toen hij in de kost was bij familie van ons, waar ik elk jaar ging logeren. Bij hem was het liefde op het eerste gezicht, bij mij kwam dat later. Vanaf mijn trouwdag had ik twee huishoudens, die van mijn ouders en van mijzelf. Naast het huishouden was ik actief in de Molukse gemeente.
Meneer Denekamp van Ambonezenzorg van C.R.M. -wat nu W.V.C. is- kwam al gauw vragen: "Jetje, zou jij iets voor de Molukse gemeente willen doen?" Zo heb ik zes jaar lang een peutergroep geleid, twee morgens in de week en een club voor schoolkinderen op de woensdagmiddag. Ook draaide ik mee in een project van het Onderwijs Advies Centrum voor bijscholing van onderwijskrachten die Molukse kinderen in de klas hadden. Ik moest dan vertellen over onze

I.T.A.M.

gewoontes, wat ik heel fijn vond, want dan konden ze de kinderen beter begrijpen. Ik woon maar tien minuten fietsen van mijn vader en broer die in de Molukse wijk wonen. Ik zou dat ook graag willen. Het fijne van het wonen in de wijk is de saamhorigheid en het voor elkaar opkomen. Bij begrafenissen, huwelijken en geboortes doe je alles met en voor elkaar. Je ontvangt de gasten die van buiten de stad komen. Nee, buiten de wijk wonen is echt anders. Vroeger woonden we in een buurt waar veel Rijssenaren wonen. Daar was het bijna net als bij ons, wij hielpen de buren en zij ons. Als er een kind werd gedoopt, belijdenis deed of trouwde dan ging je naar elkaars kerk toe.
Verder vind ik, ik weet niet goed hoe ik het zeggen moet, de Nederlanders strakker, zakelijker. Ik vind dat ook van de familie van mijn man. Mijn man kan gelukkig de sfeer in mijn familie erg waarderen. Mijn kinderen zijn, nu ik er over nadenk, meer thuis in de Molukse cultuur. Ook hun partners vinden het in mijn familie erg gezellig.
Een broer van mij is volgens de adat getrouwd, d.w.z. ónze familie heeft háár

I.T.A.M. staat voor Individuele Trajecten Arbeidsmarkt Molukkers. Het is een samenwerkingsproject van het G.A.B., het Gewestelijk Arbeids Bureau en het P.M.O., het Platform Molukkers Overijssel. Doel van het project is door middel van individuele begeleiding de Molukse werkzoekenden in de regio aan een vaste baan te helpen.

Liefde op het eerste gezicht

Vroeger spraken we thuis Maleis, Moluks-Maleis. Onze kinderen spreken het eigenlijk veel minder. Het is ook niet nodig, want hun grootouders beheersen het Nederlands. Veel ouderen doen dat echter niet. Toen we pas getrouwd waren was het erg moeilijk voor mij om Nederlands te spreken, vooral wanneer de familie van weerskanten op bezoek was. Het Moluks-Maleis wordt alleen op de Molukken gesproken, terwijl in de rest van Indonesië het Bahasa de voertaal is.

familie om haar hand gevraagd. Zo ging dat vroeger eigenlijk altijd. De andere broers en zusters zijn met Nederlanders getrouwd.

Het I.T.A.M.-project

Mijn moeder is zeven jaar geleden op de somatische afdeling in Krönnenzommer in Hellendoorn opgenomen. Sinds die tijd heb ik steeds geprobeerd werk te vinden. Ik had weinig te doen en had eigenlijk geen zin om me alleen met m'n hobby's naaien, pottenbakken en jazzballet bezig te houden.

Via het 1000-banenplan is het niet gelukt.

Jetje op de huishoudschool

Toen kon ik door bemiddeling van het Platform Molukkers Overijssel, in Almelo meedoen aan het I.T.A.M.-project. I.T.A.M. staat voor Individuele Trajecten Arbeidsmarkt Molukkers. Begin 1990 heb ik me bij dit project aangemeld.

Ik heb daarvoor eerst een schakelcursus gevolgd met nog vier Molukse vrouwen. Het was erg moeilijk om er weer in te komen, aangezien het een zeer pittige cursus was. Ik vond het spannend en fijn om weer te gaan studeren, ik werd er een ander mens van. Mijn man en kinderen hebben me echt gestimuleerd, ze begrepen hoe belangrijk het voor me was.

In september j.l. ben ik voor twee jaar bij de Stichting Maatschappelijke Dienstverlening begonnen, in het kader van een leer-arbeidsovereenkomst. Je werkt dan, studie en praktijk, zo'n 32 uren. Wanneer je in de praktijk werkt krijg je werkbegeleiding van een Molukse leidinggevende. Dat is wel zo plezierig, want ze kent onze achtergrond. We krijgen de opleiding aan het Twentse M.B.O.-college in Almelo, een opleiding tot gezinshelpende. Samen met een Turkse, Nederlandse en de vier al eerder genoemde Molukse vrouwen. Ik werk o.a. in een Moluks gezin en wanneer we wat verder gevorderd zijn kunnen we ook worden ingezet in probleemgezinnen.

Natuurlijk heb ik een druk leven, maar dat vind ik juist fijn. Mijn man helpt me in het huishouden, terwijl ik dat vroeger nooit uit handen kon geven. In het weekeinde komen onze kinderen met hun partners en de kleinkinderen. Dan is het ook erg druk, maar erg gezellig. Ik kook dan Moluks.

Nee, stilzitten kan ik niet. Ik heb graag veel te doen."

TROUWEN VOLGENS DE ADAT

Als twee Molukse mensen trouwen gebeurt dat -ook nu nog- vaak volgens de adat. Het gaat heel traditioneel, met veel ritueel gepaard. De familie van de bruidegom komt officieel naar het huis van de bruid om haar hand te vragen. Ze kloppen een aantal keren op de deur, die niet door de ouders van de bruid wordt opengedaan, maar door een ander familielid. De ouders van de bruidegom delen het doel van het bezoek mee en vragen of ze binnen mogen komen. De aanstaande bruidegom moet buiten wachten. Zijn familie heeft de bruidskleding bij zich en een bruidsprijs voor de familie van de bruid. De bruidskleding moet tot in de kleinste details, tot en met het ondergoed, worden goedgekeurd door de familie van de bruid. De bruid mag wel zelf haar kleding uitkiezen, dat hoeft geen traditionele Molukse kledij te zijn.

De bruidsprijs bestaat uit een sieraad of geld, maar dat wordt de laatste jaren niet meer gedaan. Als de toestemming gegeven is mag de bruidegom binnenkomen.

Ik zal nooit teruggaan naar een Nederlandse wijk

Jacqueline Tanate-van Mierlo, 35, heeft helblond haar en prachtige groene ogen. Ze woont met haar man Willem en hun vier zonen in de Molukse wijk in Wierden; is actief in de vrouwenorganisatie van de Molukse Stichting Kandjoli en in de kerkelijke vrouwengroep Pikim. Ze vertelt over de moeilijkheden die er in het begin waren, hoe ze in de wijk terecht gekomen is en hoe ze zich nu voelt tussen de Molukse mensen.

Jacqueline Tanate

"Ik ben geboren en getogen in Hengelo, als tweede van vier kinderen, in een gewoon katholiek gezin. We kenden de katholieke regels, maar de keuze was verder geheel vrij. Vlak voor ik twintig werd ben ik naar Utrecht gegaan, in de ziekenverzorging. Na twee jaar heb ik die opleiding afgebroken vanwege heimwee. Niet zozeer naar het ouderlijk huis als wel naar Twente. Ik kende in die tijd Willem, mijn man, al. Het heimwee begon na ruim een jaar, toen Willem van Amsterdam, waar hij in de verpleging werkte, terugging naar Wierden. Mijn bedoeling was de opleiding in Hengelo of omstreken voort te zetten, maar dat is niet gelukt, ik zat toen al boven de gemiddelde leeftijd. Zodoende ben ik daar helemaal uitgestapt, heb administratief werk gedaan.

Moeilijk begin

Ik heb Willem leren kennen in het uitgaansleven van Hengelo. Toen ik in Utrecht was werd het serieuzer. Terug in Hengelo heb ik eerst een tijdje bij mijn ouders ingewoond, daarna zijn Willem en ik gaan samenwonen. Met alle moeilijkheden van dien. Want in het begin klikte het absoluut niet tussen Willem en mijn ouders. Willem zag er heel anders uit dan de jongens hier. Een Molukse jongen is sowieso al anders om te zien, maar hij woonde al een tijdje in Amsterdam en hij had lang haar, droeg heel nauwe ribbroeken en cowboy-laarzen; dat was in 1976. Willem is heel spontaan, kan met iedereen overweg, maar het ging niet tussen mijn ouders en hem. Er was één voordeel: Willem is de zoon van een dominee; maar dat was dan ook alles. We hebben jaren vreselijk moeten vechten om toch maar te bewijzen, dat het goed was. Dat heeft lang geduurd. Tot aan de geboorte van de eerste twee kinderen ongeveer, begin jaren tachtig. Toen is het pas geaccepteerd. Niet dat ze negatief deden, het was meer het onwennige van de situatie. Ik kan me dat wel voorstellen en het is van weerskanten ook wel begrepen. Mijn andere familieleden hadden er niet zo veel moeite mee. Het was in de tijd van de treinkapingen, hoewel mijn ouders daar nooit zo'n punt van hebben gemaakt. Terwijl dat toch wel een moeilijke tijd was, want ik had altijd het gevoel dat ik Willem moest verdedigen. En het lag allemaal zó emotioneel, dat ik er niet over in discussie kon gaan. Als mensen mij vroegen wat Willem nou van die kapingen vond, zei ik maar: "Hij heeft zijn eigen mening."

Als we uitgingen mocht Willem vaak niet naar binnen. Hij was dat door de jaren wel gewend; maakte er geen punt van. Maar ik kon het niet hebben. Ik had zoiets van: verdorie, wat denken jullie wel, oordelen over een uiterlijk! Ik was toch al vrij opstandig, omdat ik ons leven steeds moest verdedigen. Zowel thuis als in de maatschappij. Dat gevoel heeft heel lang geduurd en is nog niet helemaal over. Bijvoorbeeld als ze zeggen: "Jeetje, dat jij in die Molukse wijk kunt wonen!"

Discriminatie is er wel. Nederland lijkt heel tolerant te zijn, maar dat valt soms tegen.

Hartelijk ontvangen

Ik werd bij mijn schoonouders thuis helemaal niet vreemd aangekeken. Willem is de jongste van acht kinderen en hij had twee broers met een Nederlandse vrouw. Dus het was voor hen niet vreemd. Ik ben hier altijd heel hartelijk ontvangen. We waren dan ook veel meer hier dan bij mij thuis. Mijn ouders hebben ook daar nooit een punt van gemaakt. In de Molukse gemeenschap lag dat iets anders. Daar werd wel door de meisjes gezegd: "Wat moet zo'n blanda hier, ze pikt onze jongens af." Ik hoorde dat dan van Willem; zelf heb ik het niet gemerkt. Ik kende toen nog geen Maleis, dat was wat dat betreft een voordeel. Toen ze me wat beter leerden kennen en merkten dat het serieus was ben ik wel geaccepteerd.

Jacqueline, schoonmoeder en kinderen

Het geloof is erg belangrijk in de Molukse gemeenschap. Mijn schoonvader was dominee van de Molukse kerk, die te vergelijken is met de Nederlands-Hervormde kerk.
Willem is heel christelijk. We praatten er vaak over, maar ik kon veel dingen niet beleven zoals hij, omdat ik er niets van wist. Na een aantal jaren ben ik op catechisatie gegaan. Dat heeft me enorm aangesproken. Het is moeilijk uit te leggen, maar het gevoel dat ik daar kreeg en dat ook mijn schoonouders mij gegeven hebben, heeft me erg geraakt. Vandaar dat ik in deze kerk belijdenis gedaan heb. Mijn ouders hebben dat altijd volledig geaccepteerd en daar ben ik heel blij om. Ik geloof niet, dat ik die keuze had kunnen maken als ze gezegd hadden: "Nee, je bent katholiek en je blijft katholiek."
Ik heb volgens de traditionele wijze belijdenis gedaan. De dag zelf heb je een grote tafel, de mensen uit de wijk koken en je huis staat de hele dag voor iedereen open. Er komen dan wel zo'n tweehonderd mensen. Mijn familie was daar ook bij.
We zijn niet volgens de adat getrouwd. Uit het huis Tanate is niemand op die manier getrouwd. Ze hebben hier nooit zo naar de adat geleefd. Mijn schoonouders kenden hun adat, maar ze hebben het niet overgedragen op de kinderen. Ze praatten er wel over, maar de keuze was aan de kinderen.

Verhuisd

In 1983 woonden we al in Wierden, maar niet in de Molukse wijk. Toen onze tweede zoon geboren werd kon ik niet meer elke dag naar mijn schoonouders, die allebei ziekelijk waren. Dat benauwde me heel erg. Ik dacht: "Krijgen ze nu wel eten vandaag, doen ze de gordijnen wel open?" Ik zei tegen Willen dat ik wilde vragen of we bij hen in konden wonen, voor de verzorging. En zo zijn we hier in 1983 komen wonen. Zes jaar, tot na het overlijden van mijn schoonmoeder, hebben we dus ingewoond en ik heb er geen dag spijt van gehad. Achteraf, nu ik mijn vrijheid ken, weet ik dat we veel hebben opgeofferd. Maar toen heb ik dat nooit gevoeld.
Ik had schatten van schoonouders. Ze hebben zich niet met de opvoeding bemoeid en me nooit op m'n vingers gekeken. Molukse opa's en oma's zijn heel zacht: als mama nee zegt, zegt oma ja. Maar dat hebben mijn schoonouders nooit gedaan. Ik heb altijd het gevoel gehad: dat is ook mijn huis. Ik kon ontvangen wie ik wou. Waar ik ook heel blij om ben is, dat mijn familie hier naar toe kwam alsof het mijn eigen huis was, terwijl ze weten dat ik altijd veel aanloop heb, zeker toen mijn schoonouders nog leefden. De Molukse gemeenschap heeft mijn ouders helemaal geaccepteerd, ze worden opa en oma genoemd en ze delen in veel activiteiten.

Vrouwenemancipatie

Ik ben actief in een kerkelijke vrouwengroep, Pikim, en in de vrouwenorganisatie van Stichting Kandjoli. Beiden zijn landelijke organisaties. Er zijn bij Kandjoli drie commissies: onderwijs en educatie, vrouwenemancipatie en belangenbehartiging. In 1987 hebben drie (werkende) Molukse vrouwen en ik (als enige huisvrouw) hier een vrouwengroep opgezet om de Molukse vrouwen wat meer voor zichzelf te laten opkomen. Zowel in de maatschappij als in het dagelijkse leven. De opzet kwam vanuit de Molukse vrouwenbeweging, ik heb niet

Dames van de Nederlandse les dragen gedichten voor.

als witte vrouw het initiatief genomen.
Er zijn verschillende activiteiten. Een cursus Nederlands voor 50+ vrouwen, een bijspijkercursus voor vrouwen met kinderen op de basisschool, gymnastiek, vrouwencafé, instuifdagen, voorlichtingsavonden.
Ik geef één ochtend per week Nederlands aan een groepje vrouwen. Dat gaat heel leuk. Vooral de vrouwen van de eerste generatie zijn heel actief. Ze willen bijvoorbeeld hun kleinkinderen voorlezen en missen dan toch een stuk Nederlands. Iedereen is gemotiveerd en enthousiast. Molukse vrouwen zijn heel leergierig en leren ook snel.
We zijn nu vijf jaar bezig met vrouwenemancipatie, maar het is moeilijk vrouwen zover te krijgen, dat ze voor zichzelf opkomen. De vrouwen komen 's avonds niet zo makkelijk de deur uit. De mannen hebben vaak hun eigen activiteiten en dan zegt de vrouw toch weer: nee, ga jij maar, ik blijf wel thuis.
De Molukse opvoeding is vrij streng. De moeder is huisvrouw en de vader heel dominant. De tweede generatie heeft dat sterk meegemaakt. Sommige mannen willen absoluut niet dat hun vrouw gaat werken of bij een vrouwenvereniging gaat. Alleen naar een kerkelijke activiteit, anders niet. Die mannen zijn ook autoritair tegen hun kinderen, terwijl die kinderen, de derde generatie, helemaal in de Nederlandse situatie opgroeien. Dat botst nog wel eens.
Willem zou nooit tegen zijn ouders ingaan. Zijn kinderen doen dat wel tegen hem. Hij kan dat heel goed hebben, omdat hij als jongste in zo'n gezin al weer iets anders is opgevoed dan de ouderen.

De Molukse wijk

Je zou denken, dat het niet gaat, een Nederlandse in de Molukse gemeenschap. Maar ik heb er totaal geen last van gehad. Ik heb hun levenswijze geaccepteerd en zij accepteren mijn levenswijze. Ik doe mee aan festiviteiten, maar ik ga bij een bruiloft niet ergens koken. Daar heb ik nooit aan meegedaan. Ik heb het gevoel dat ik dat niet kan, dat dat voor mij een te grote stap is. Dat wordt volledig geaccepteerd. De mensen komen wel hier koken, bijvoorbeeld bij het dopen van de kinderen. Dat gaat op dezelfde wijze als bij een belijdenis. Ik zal niet de Nederlandse vlag uitsteken, maar als ik het zou doen, zou me dat niet kwalijk worden genomen. Mijn Molukse buurman moet dat natuurlijk niet doen.
Dat ik als blanke schoondochter mijn schoonouders, die hier in hoog aanzien stonden, kwam verzorgen speelt ook mee, denk ik. Dat hebben ze erg gewaardeerd; al heb ik het daarom niet gedaan.
Ik heb anderhalf jaar buiten de Moluks wijk in Wierden gewoond, maar ik vond het daar bekrompen. Je móet bij elkaar op de koffie komen, maar als je elkaar nodig hebt kun je er niet terecht. Dat spreekt mij hier zo aan: de saamhorigheid, altijd een beroep kunnen doen op je medemens. Je staat er nooit alleen voor. Het noaberschap van vroeger, dat leeft nog heel erg.
Ik heb hier Nederlandse vriendinnen, die met Molukse jongens zijn getrouwd en die niet kunnen wennen. Zij hebben een heel ander verhaal dan ik en kunnen de Molukse gemeenschap niet accepteren. Als je bepaalde gewoontes als de kerk en de familieband niet kunt aanvaarden is het ook erg moeilijk. De familieband is heel hecht. En de taalbarrière is enorm; er wordt nog veel Maleis gesproken. Ook het gezin, waar je man uitkomt, is belangrijk.
Ik heb het hier erg naar m'n zin. Wel zou ik dolgraag een groter huis willen en dat kan ook best in Wierden. Maar dan moet ik naar een andere wijk en ik kan het hier niet loslaten."

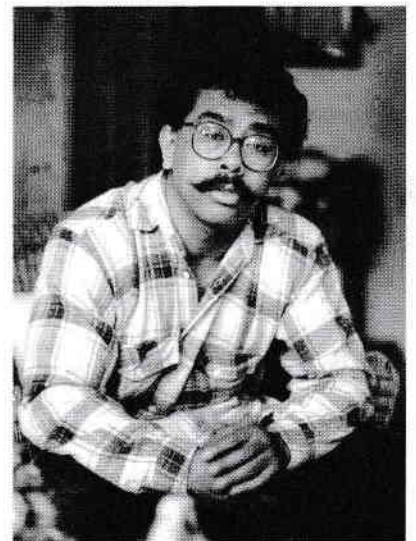
Ik ben trots op de Molukse gemeenschap

"Mijn vader was K.N.I.L.-militair en heeft zo'n beetje de hele archipel rondgemarcheerd voordat ie in 1951 uiteindelijk naar Nederland moest. Toen ik in 1950 geboren werd zaten ze op Java. Ik ben dus onderweg geboren.
We kwamen terecht in Kamp Schattenberg, oftewel: Westerbork, voormalig doorvoerkamp van de joden. Als kind had je daar geen idee van, we beseften sowieso amper waar we waren. Onze ouders zeiden voortdurend dat we hier maar "tijdelijk" waren, dat maakte het allemaal nog onbegrijpelijker. We kwamen ook niet van het kamp af, we leefden daar, speelden in de bunkers, gingen daar naar school. Pas later ga je beseffen waar je gewoond hebt.
In 1958 was er een grote brand en al die houten barakken brandden af. Dat was een ramp, iedereen verloor toen dierbare bezittingen, herinneringen uit het vaderland. Ik zat in de eerste klas, ik kan het me nog goed herinneren, je hoorde sirenes, zag rookwolken. We mochten er eerst niet naar toe van de juffrouw. De mannen waren er niet, konden niet helpen. Veel vaders werkten namelijk buiten het kamp, dat moest op een gegeven moment wel omdat er op het zakgeld was gekort. Voor het eerst echt namelijk buiten het kamp, dat moest op een gegeven moment wel omdat er op het zakgeld was gekort.
Veel oudjes -ja, zo noemen wij onze ouders- vonden toen werk op een aluminiumfabriek in Hoogeveen.
Een paar maanden na die brand zijn we naar Wierden verhuisd, Kamp Vossenbosch. Het was een ware uittocht, de mensen vertrokken naar alle delen van Nederland. Als ik nu in Limburg kom of in Zeeland of Rotterdam, dan kom ik overal nog bekende gezichten tegen uit Westerbork.
Na de derde klas moest ik buiten het kamp op school, in Wierden zelf, want de school in het kamp ging niet verder dan de derde klas. Dat was voor het eerst dat ik echt het kamp uit kwam. Ja, je ging wel eens winkelen of op familiebezoek, maar veel meer niet. Nu ging je met een groep kinderen, in een bus. Een ouder iemand ging mee, die stond met een stok in de hand bij het instappen op te passen of het wel ordelijk toeging.
Ja, het was een harde opvoeding en een hard leven. We leefden in kleine houten barakken, sliepen in stapelbedden op kleine slaapkamers. Je moet weten, Molukkers hadden vaak grote gezinnen; tien, twaalf of veertien kinderen was niet ongewoon. Er werd op kolen en sprokkelhout gestookt. Er was geen warm water, douchen moest je in een centrale doucheruimte. En nadat de buslijn was opgeheven, omdat ie niet rendabel meer was, moesten onze moeders mét de marktboodschappen die laatste zes kilometer naar het kamp lopen.
De overgang naar een Nederlandse school was moeilijk. Je werd vaak uitgelachen vanwege de taal, want het was heel moeilijk voor ons om in het Nederlands de goeie woorden te vinden; thuis spraken we Maleis.
Van de MULO ben ik naar de MEAO gegaan, dat was in 1968. Daarna kreeg ik vrij snel een baan bij de gemeente Almelo. Daar werk ik nog steeds.

Vooral zo'n bamboe-riet, dat is héél gevoelig

Een gesloten leven was het, alles werd voor je gecontroleerd. Het was hard, soms tè hard. Je kunt het onze ouders niet kwalijk nemen, zij hebben het immers ook zo geleerd, maar toch... zoals het toen ging, de pakken slaag... Als je dat nú zo zou doen dan word je opgepakt wegens kindermishandeling.
Het heeft natuurlijk ook te maken met de ervaringen van onze ouders in de Japanse tijd.

Marco Wenno is 41 jaar, getrouwd met een Nederlandse, heeft twee kinderen, en werkt als ambtenaar bij de gemeente Almelo, op de afdeling financiën. Hij is lid van de ordedienst van de RMS.

Marco Wenno

Ja, wij waren heel bang toen voor onze ouders. Er waren bepaalde straffen, pompen bijvoorbeeld, je moest dan kniebuigingen maken en tellen tot honderd. En dan staat de oude heer naast je en als je het dan niet doet dan krijg je een pak slaag. Vooral zo'n bamboe-riet, dat is heel gevoelig, dat gaat dwárs door je kleren heen! Een marteling kun je het niet noemen, het is gewoon de opvoeding, maar toch... Of sommige jongens moesten bijvoorbeeld een tafel optillen en dan kniebuigingen maken, wat was nóg erger. En bij meisjes die wat gedaan hadden dat niet door de beugel kon, daar werd 't haar van afgeknipt. Dat was voor de rest ook een teken dat ze iets misdaan hadden. Of kinderen moesten bijvoorbeeld vijftig meter in hun blootje buiten lopen, ook als teken aan de rest dat ze straf hadden.

Nou, zó was onze opvoeding vroeger, heel hard.

Toch heb ik ook goeie herinneringen. Het was rustig, je had je eigen wereldje. En ik heb toch respect voor die tijd, voor die opvoeding. We steunden elkaar, we waren bij elkaar. Dat is wel minder geworden nu, maar in wezen is het nog steeds zo. Je merkt het bijvoorbeeld bij een trouwerij, dan worden er allerlei commissies benoemd die de verschillende taken op zich nemen. En dat alles binnen de eigen Molukse gemeenschap. Je bent daar trots op en blij mee, want juist in deze westerse wereld ben je toch bang dat je vervreemd raakt, je identiteit losraakt.

Maquette Kamp Vossenbosch in het Moluks museum te Utrecht..

De adat

We zijn nogal sterk op onze adat, ons gewoonterecht. Bijvoorbeeld niet trouwen binnen een pela. Dat geldt nóg, maar het wordt moeilijker; als een jongen en een meisje verkering krijgen wordt er vaak niet meer gevraagd: waar kom je vandaan? Als lid van de tweede generatie zie ik het ook als mijn taak deze dingen te bewaken en door te geven. Van de derde generatie zie je dat ze zoekende zijn. Ze doen niet langer de vanzelfsprekende dingen zoals wij ze deden, ze gaan zélf op zoek. Dat is een goeie zaak vind ik. En ze duiken vanzelf dan in de historie: waarom zijn wij hier?! Nee, ik ben er niet zo bang voor dat de adat zal verdwijnen. Al weet je nooit, wat de toekomst zal brengen.

De kogels vlogen je om de oren

Onze ouders hadden de keus toen: òf terug naar Ambon waar op dat moment de spanningen hevig waren, òf naar Nederland, voor een tijdelijke verblijf van een half jaar. Dat tijdelijke verblijf is nu al 41 jaar.

Mijn ouders hebben daar eigenlijk niet zoveel over gepraat, je maakte 't vooral mee als het 25 april was, de dag waarop in 1950 de onafhankelijkheid is uitgeroepen. Als kind had je geen enkel idee wat 't inhield, maar je zag 't: de mannen allemaal in uniform, de vlag werd gehesen, de proclamatie voorgelezen, het was heel formeel. Hoe ouder je werd, des te meer realiseerde je je wat er allemaal gebeurd was. Op school hoorde je daar natuurlijk niks van, ze zagen wel dat er een paar kinderen bruin waren maar daar werd verder niet bij stilgestaan.

Zo aan het einde van de jaren '60 werd ik me bewuster van een en ander. In die tijd was er ook verdeeldheid binnen de Molukse gemeenschap, over wie er als president mocht optreden. Er kwam een tegen-regering voor de regering Manusama. Een groep vond dat hij te weinig deed voor de Molukse zaak. Die stond onder leiding van Tamaëla. Dat is een zeer slechte en negatieve ervaring geweest. Er was een gespannen situatie, we gingen niet naar school. We hielden ons kamp scherp in de gaten, want er waren flinke confrontaties tussen de twee partijen. Er werd gevochten, ook met vuurwapens. Wij werden een keer overvallen door aan-

hangers van de tegen-regering. Er werd geschoten, de kogels vlogen je om de oren. Terugkijkend zeg je: waarom deed je dat? Zinloos!
Ik deed ook volop mee, ja, pro-Manusama. Aanhangers van de tegen-regering die in ons kamp woonden werden door ons geplaagd, getreiterd en in elkaar geslagen. Maar dat gebeurde over en weer. Ik was toen 16 of 17 jaar.
We gingen toen in kolonnes bijvoorbeeld naar Assen, om onze aanhangers daar te beschermen. Er zijn veel gewonden gevallen bij die vecht- en schietpartijen. Je deed mee met dingen die niet door de beugel konden. Maar ik heb in die tijd veel van Nederland gezien, je ging óveral naar toe!

Genève

Daarna verlegde de strijd zich meer naar de politiek, we zochten -vooral internationaal- contacten met allerlei groeperingen en ook verzetsgroepen. Ik was toen lid van de Vrije Molukse Jongeren, en daarmee ben ik toen nog naar de Verenigde Naties geweest, in Genève, waar een wereldconferentie over interne geschillen bezig was van Israël en Egypte. We zaten daar als waarnemer, en we maakten van de gelegenheid gebruik om met zoveel mogelijk mensen en groepen contacten te leggen. Zo probeerden we aandacht te krijgen voor onze zaak. Ik had toen bijna een gesprek met Moedjibur Rachman, de later vermoorde president van Bangladesh, dat was een grote ervaring voor me. Indonesië zat daar ook en beklaagde zich over onze aanwezigheid. Ze nodigden ons uit op hun ambassade, maar daar zijn wij niet ingetrapt! Dat was natuurlijk een politieke manoeuvre!

Vertrouw ze niet!

Nee, de sfeer thuis en in de kampen was niet anti-Nederlands. Wel wantrouwig.

"Ik heb gehuild toen"

"Ik kan me herinneren dat ik vroeger "Bartje" gelezen heb, en dat ik me echt heb vereenzelvigd met die jongen. Dat is een heel gekke gewaarwording, dat je je als bruine jongen herkent in zo'n Nederlands boekenfiguur... Hoe hij op z'n rug in het gras lag, te kijken en te overpeinzen... ja, ik herkende me daarin. Die Bartje, dat was ík!"

Onze ouders waren zeer wantrouwend ten opzichte van de Nederlandse samenleving. Vooral naar bestuurders toe, het gemeentebestuur, de burgemeester, de Nederlandse kampbeheerders. Ze wantrouwden ze en tegelijk hadden ze er ontzag voor, keken er tegenop. Als er wat was gingen ze eerst naar de kampbeheerder, in plaats van naar de eigen kampraad.
Ze protesteerden niet, onze oudjes, ze hielden hun mond. Ze spraken ook slecht Nederlands natuurlijk. Ze gingen nauwelijks met Nederlanders om, alleen de bakker, de slager, de Palthe-man kwamen in het kamp. Als kind bracht je wel eens een Nederlands vriendje mee, dat mocht best. Maar bij de oudjes lag het gewoon anders, ze zeggen nóg wel 's: vertrouw ze niet, hoor! En dan moet ik lachen. Het is een beperking van hun denkwereld, maar het komt door het verleden, de Nederlanders hebben hen in de steek gelaten!
Wij hebben eerbied voor hen, toen en nu. Je sprak ze niet tegen, je oudjes, je ouwe heer besliste. Nu is dat anders: ik luister, maar daarna zeg ik mijn eigen mening.
Onze moeders hadden niets te vertellen, die waren er voor de was en voor de kinderen, ook dat is veranderd. Onze generatie is hier opgegroeid, wij hebben een westerse opvoeding gehad. Niet thuis, in de kampen, maar daarna; ik heb op Nederlandse scholen gezeten, had Nederlandse vrienden, werk met Nederlanders. Wat er nog Moluks is is bijvoorbeeld de gemeenschapszin, ik ben nog altijd blij als ik iets voor mijn volksgenoten kan doen. En de pela-schap, ook zoiets dat is overgebleven van de adat. Wij zeggen dan geen "meneer" of "mevrouw",. noemen iemand binnen de pela ook niet bij zijn voornaam, maar zeggen: "Oom-pela" en "Tante-pela". En tegen een leeftijdsgenoot gewoon: "Pela", zoiets als "kameraad".
Zo respecteer je de adat, het verbond dat destijds gesloten werd. En overal in Nederland wonen ze, je pela's. Je herkent ze aan de achternaam.

Ik heb gehuild toen

Het begon met de bezetting van het Indonesische consulaat. Dat was het begin van de harde acties. En toen in 1975 de eerste treinkaping. Dat was een heel spannende tijd, je zat aan het nieuws gekluisterd, op straat werd je nagekeken en je werd geplaagd. Dat was logisch, dat moest je gewoon accepteren. Natuurlijk zei je: "Ik sta niet achter de acties, dit probleem kan niet met geweld opgelost worden." Maar toch... ik heb toen heel veel gehuild toen die jongens in de trein werden neergeschoten, want ze deden het allemaal niet voor zichzelf; al kan ik de manier waarop niet goedkeuren, ze deden het toch ook voor mij! Het is heel moeilijk om te zeggen: ik sta niet achter hen. En.... het waren neven van mij, jongens die ik van jongsaf gekend heb. Ik had tóch respect voor ze.
Toevallig was een broer van een collega het eerste Nederlandse slachtoffer in de trein, een militair. Dat kwam wel heel dichtbij. Maar ik werd heel goed opgevangen door mijn collega's. Ik was de enige Molukker, er was veel begrip voor onze zaak. Dat was best bijzonder.
In die tijd werd ik voor het stadhuis een keer aangehouden door de politie. Ze fouilleerden me helemaal en controleerden of het waar was dat ik er werkte. Ze hadden berichten over een op handen zijnde actie. Ik was wel boos, toen.
Het is triest dat het gebeurd is allemaal, al die slachtoffers die er, aan beide kanten, gevallen zijn.

Ordedienst

Ik ben nu niet politiek actief meer. Zit alleen nog in de ordedienst van de RMS.

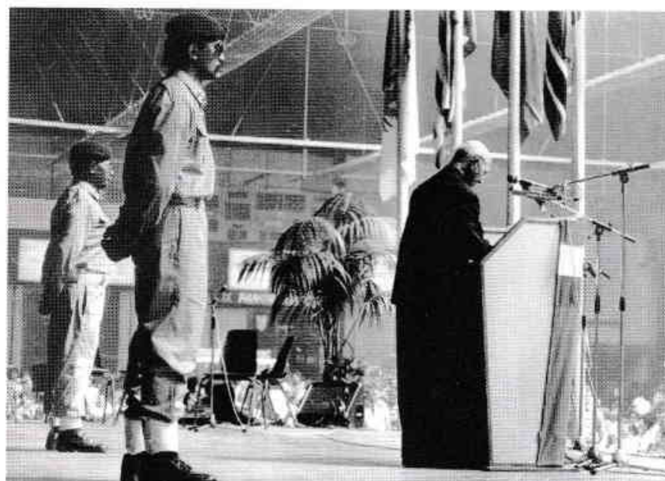
Bij gelegenheden, waar de RMS-regering aanwezig is, moeten wij er voor zorgdragen dat alles soepel verloopt. Het gaat niet alleen om de orde, het gaat ook om een stuk bewaking. Je kunt van de Nederlandse politie namelijk niet verwachten dat die Manusama gaat begeleiden. Nee, wij mogen geen uniform dragen, dat is bij de wet verboden. Alleen binnenshuis hebben we een soort uniform, meer symbolisch. Het is niet zo'n makkelijke taak; wij moeten er bijvoorbeeld voor zorgen dat de viering van de 25ste april goed verloopt. Zo mochten we drie jaar geleden in Den Haag voor het eerst sinds lange tijd weer een protestmars houden. Ik liep in de voorste linies toen het mis ging. Het was een grote vechtpartij, trottoirtegels, dranghekken en molotov-cocktails vlogen over je heen. Maar dankzij onze ordedienst waren er toch weinig gewonden, zowel onder de ME-ers als onder ons. We mochten niet vlak langs de Indonesische ambassade en een aantal jongeren pikte dat niet. Die wilden leven in de brouwerij en toen ging het mis. Het is ons gelukt de zaak te sussen, ik denk dat anders de ME-ers was beginnen te schieten! Het is jammer dat er dan een paar tussen zitten die het niet om de zaak gaat, die het verpesten. Nee, dat had niets te maken met ontevredenheid over de lijn-Manusama. Als ze daar kritiek op hebben moeten ze ermee komen. Manusama wil best opzij gaan voor een ander, ik heb het daar pas nog met hem over gehad. Maar wie moet hem opvolgen? Hij is de enige, die al die jaren overeind gebleven is.

Jullie moeten nu voor jezelf zorgen!

Het zijn er toch een behoorlijk aantal die teruggaan. Vooral de ouderen, die willen daar vaak hun laatste dagen slijten. Het is een grote stap voor ze, ze laten hier hun kinderen en kleinkinderen achter. Vorige week nog ging een oom van mij: "Jullie moeten nu voor jezelf zorgen!" zei-ie.

Vroeger werden ze met de nek aangekeken, je werd gezien als "landverrader" als je terug wilde. Je moest dan ook eerst de Indonesische nationaliteit aanvragen. Nee, ik ben er zelf nooit geweest, op de Molukken. Misschien kom ik er nog eens, wie weet. Een keer nog 's met m'n ouwe heer... dat zou natuurlijk mooi zijn."

Viering 25 april.

